

HISTORIE

STRUČNÝ PŘEHLED OSUDŮ ČESKÉ CÍRKVE VE 2. TISÍCILETÍ SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM KE VZTAHU STÁTU K CÍRKVI A K SYSTÉMU FINANCOVÁNÍ CÍRKVE

Ing. Mojmír Kalný

Žijeme v prvních letech třetího tisíciletí křesťanského letopočtu. Během konce prvního tisíciletí a během celého druhého tisíciletí se vyvíjela církev v českých zemích. Vztah mezi státními představiteli a církví nebyl nikdy idylický, snad kromě doby panování Karla IV. a církev se vždy musela vyrovnávat s vlivem, který na ni uplatňovali v průběhu staletí různí reprezentanti státu, počínaje Přemyslovci až po dnešní politické strany, kteří řídili stát a měli svoje představy o vztahu státu a církve. Myslím, že je naší povinností využít příležitosti, kterou skýtá přelom tisíciletí a pohlédnout alespoň stručně zpět a zrekapitulovat vývoj církve a vztahu státu k ní v tomto období k osvěžení historické paměti jak našich věřících tak našeho národa. Osudy české církve byly více než dramatické a stojí za to si je připomenout při vstupu do třetího tisíciletí, kdy tak mnoho problémů zůstává nevyřešeno.

Historický přehled vývoje církve v České republice

Jestliže se podíváme na české dějiny z hlediska vývoje církve, můžeme jasně rozlišit šest vývojových etap:

1. etapa od 9. do 13. století (845 - 1221) - evangelizace

Charakteristika: Církev žila ve společnosti, která se postupně stávala křesťanskou, společnost se jen obtížně zbavovala pohanských obyčejů a přijímala křesťanskou víru a zvyklosti. Stát se choval jako ochránce církve, protože evangelizace národa byla považována za prospěch státu. Panovník byl nejvyšším zákonodárcem, vlastníkem země, vojevůdcem a správcem země. Nejen církev, ale i urození, byli na panovníkovi zcela závislí.

Vývoj: Přijetí křesťanství bylo státnickým činem jak panovníků Velkomoravské říše, tak českých Přemyslovců. Ubránili se tím před dobovačnými válkami Franků ve jménu šíření křesťanství silou a udrželi vysokou míru nezávislosti na říši. První čeští světcí, sv. Václav, Vojtěch a Ludmila stavěli na základech, které položili svou misí sv. Cyril a Metoděj. Česká zbožnost tím získala pevný domácí základ.

Majetkově byla církev zcela závislá na zakladatelích kostelů, far a klášterů. Život církve silně ovlivňovaly majetkové poměry, kdy vlastníkem kostela byl jeho stavebník a církev byla jen uživatelem kostelů a far. Jak podle germánského právního řádu, který se uplatňoval ve Velkomoravské říši i v raně středověkém českém přemyslovském státu, tak podle římského právního řádu, který se začal uplatňovat později v říši v souvislosti s upevnováním moci císařů, byla totiž stavba nedílnou součástí pozemku, na kterém byla postavena. Toto uspořádání vlastnických vztahů ke stavbám plně převzalo i domácí zemské právo. Majitel pozemku byl současně stavebníkem i majitelem stavby.. Hradské a později i městské a venkovské kostely byly budovány panovníky a později po jejich příkladu i urozenými a městy na jejich pozemcích

Majitelé kostelů financovali investiční i provozní náklady a hmotně zabezpečovali stavbu i duchovní z desátků, které odváděli nesvobodní. První placení desátků zavedl se souhlasem knížete první pražský biskup Dětmar roku 976. Desátek původně znamenal čtyřicátý díl roční úrody. Z odváděného desátku na území biskupského kostela dostával biskup jednu čtvrtinu, zatímco zbývající tři čtvrtiny zůstávaly na údržbu stavby a na vydržování kněze a dalšího personálu kostela. Část desátku postupovaná biskupovi se používala na vydržování biskupského úřadu včetně obživy kanovníků při biskupském kostele, na údržbu

biskupova kostela, na almužny chudým a na ošetřování nemocných. Pražský biskup byl kromě toho od panovníka obdarován statky určenými k jeho obživě a k vydržování jeho dvora na úrovni obvyklé u urozených, protože biskup a vyšší klérus měl přispívat k lesku knížecího dvora. Tyto statky byly od založení biskupství, tj. již od roku 975 považovány za neomezené vlastnictví pražského biskupství. V některých obdobích za vlády některých Přemyslovců byl však vztah biskupa ke králi chápán jako feudální lenní vztah. Biskup byl závislý na knížeti, kněží na zakladatelích kostelů a far.

Kostely byly pro jejich vlastníky zdrojem příjmů, proto je rádi zakládali. Nesvobodní, bydlící na území patřícím ke kostelu, odváděli desátek, jehož část dostával duchovní, část šla na údržbu kostela a značnou část si ponechával vlastník kostela.

Kláštery byly zakládány a budovány zpočátku většinou panovníky a teprve později také urozenými. Kláštery byly hmotně zajišťovány desátky od nesvobodných a dary nebo podíly z důchodů jejich zakladatelů, později byly obdarovávány statky určenými k jejich obživě. Z toho jim také plynuly povinnosti starat se o pocestné, staré a nemocné a leckdy také hostit při lovech knížecí družinu. Fakt, že kláštery dostávaly svou půdu od zakladatele vedl k závislosti klášterů na jejich zakladatelích, takže se mu nemohli dost dobře bránit, když občas porušoval v tísní různými způsoby vlastnická práva nebo důchody klášterů, např. vymáháním finanční výpomoci nebo zastavováním klášterních statků. Někdy bývalo klášterní jmění v té době považováno za propůjčené k užívání klášterní komunitě, zejména byl-li zakladatelem kláštera kníže nebo urozený, jindy zase za vlastnictví kláštera, zejména byla-li zakladatelem kláštera jiná klášterní komunita, zvláště zahraniční. Panovníkem založené kláštery byly považovány za zvláštní druh panovníkova jmění se samostatnou správou prováděnou klášterní komunitou. V této první etapě vývoje církve bylo založeno pražské a olomoucké biskupství, 10 kapitul a asi 30 klášterů, z toho 14 benediktinských, 9 cisterciáckých a 12 premonstrátských, které všechny obdělávaly svěcenou půdu. Vlastnické vztahy byly v té době neujasněné a majitelé kostelů i zakladatelé klášterů měli velký vliv na život a chování kněží a řeholníků.

Hlavní události první etapy:

624 vznik Sámovy říše

658 zánik Sámovy říše

680 třetí koncil cařihradský (680 – 681)

739 sv. Bonifác jako apoštolský delegát pro Bavorsko zakládá biskupství řezenské, pasovské a solnohradské a vymezuje jejich hranice (Čechy jsou považovány za misijní území řezenské, Morava za misijní území pasovské)

756 vznik církevního státu Pipinovou donací (756 – 1871)

787 druhý koncil nicejský (787 – 787)

796 Karel Veliký porazil Avary, zřídil v Rakousku východní marku a jeho nadvládu uznali i Češi a Moravané

798 salcburské biskupství povýšeno na arcibiskupství

800 papež Lev III. korunoval v Římě Karla Velikého na císaře, tím obnovena říše římská

- 800 řezenská misie v Čechách a pasovská na Moravě (biskup pasovský pokřtil Mojmíra I (? - 846)
- 802 francký král Karel Veliký vřadil sbírku kanonických předpisů pod názvem Collectio Dyonisio - Hadriana do systému právních předpisů francké říše
- 806 vojensky znovu vynucena podřízenost Čechů východofrancké říši
- 817 první písemná zpráva o tom, že území obývané Čechy a Moravany leží v mezích římské říše franckého národa a je s ním spjato politickými svazky
- 830 formování Velké Moravy
- 843 rozdělení francké říše smlouvou verdunskou, sídlem Ludvíka Němce, východofranckého panovníka, se stává Řezno, východofrancká říše považuje Čechy a Moravu za svou zájmovou sféru
- 845 křest 14 českých knížat v Řezně, protože Čechy jsou misijním územím Řezna
- 850 vypuzení bavorských misionářů z Velké Moravy a příchod misionářů italských, řeckých a saských
- 862 kníže Rastislav žádá Cařihrad o vyslání slovansky mluvících věrozvěstů na Velkou Moravu
- 863 příchod sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu
- 868 papež Hadrián II. povolil užívání slovanského bohoslužebného jazyka při příležitosti návštěvy sv. Metoděje v Římě
- 869 umírá v Římě sv. Cyril
- 869 papež Hadrián II. bulou slavnostně potvrdil slovanskou liturgii
- 869 sv. Metoděj v Římě vysvěcen na biskupa a jmenován arcibiskupem srěmským pro arcidiecézi moravsko-panonskou (velkomoravskou)
- 869 čtvrtý koncil cařihradský (869 – 870)
- 873 papež Jan VIII. zrušil povolení celebrovat bohoslužbu slovanským jazykem
- 874 křest Bořivoje a Ludmily na Velehradě (Bořivoj založil první kamenný kostel v Čechách na Levém Hradci a první kostel na pražském hradu zasvěcený Panně Marii), Čechy se podřizují církevní správě velkomoravské (místo Řezna)
- 880 papež Jan VIII. znovu povolil užívání slovanské liturgie
- 885 umírá sv. Metoděj, pochován v chrámu P. Marie na Velehradě
- 885 správu velkomoravské arcidiecéze přebírá nitranský biskup

- 885 zákaz slovanské liturgie na Velké Moravě
- 895 Spytihněv se podřídil v Řezně bavorskému králi Arnulfovi, Čechy se tím politicky odtrhly od Velké Moravy a vrátily se církevně pod biskupství řezenské
- 896 Maďaři ovládli Panonii
- 905 postavení kostela sv. Petra na Budči Spytihněvem
- 906 Maďaři zničili velkomoravskou říši
- 909 založen benediktinský klášter v Cluny v Burgundsku, odkud se šířila během 10. století tzv. clunijská reforma benediktinského řádu
- 916 postavení kostela sv. Jiří na pražském hradě Vratislavem
- 921 zavraždění sv. Ludmily na Tetíně
- 925 převezení těla sv. Ludmily do kostela sv. Jiří v Praze
- 926 (?) založení kostela sv. Víta na pražském hradě sv. Václavem
- 929 (935) zavraždění sv. Václava ve Staré Boleslavi
- 955 porážka Maďarů v bitvě nad Lechem
- 963 korunován v Římě Ota I. jako císař - začátek prosazování císařského univerzalizmu (císaři jako světské hlavě římské říše podléhají všichni křesťanští panovníci)
- 970 založen ženský benediktinský klášter u kostela sv. Jiří v Praze
- 973 první svatořečení papežem
- 973 zřízeno pražské biskupství jako sufragán Mohuče
- 973 papež Jan XIII. schválil v Římě dceři Boleslava I. Mladě založení ženského benediktinského kláštera u sv. Jiří na pražském hradě, klášter založil kníže Boleslav II. (zrušen 1782)
- 975 na pražský biskupský stolec nastupuje první biskup Dětmar
- 976 první pražský biskup Dětmar byl vysvěcen, ujal se úřadu a zavedl k financování činnosti biskupství církevní desátek, zatím jen jako naturální dávku v hodnotě čtvrtiny desátku
- 975 vznik kapituly svatovítské
- 992 kníže Boleslav II. udělil biskupu Vojtěchovi právo zakládat kostely, vybírat desátek a rušit manželství uzavřená mezi příbuznými (t.zv. výsady Boleslavovy)

- 993 sv. Vojtěch spolu s knížetem Boleslavem II založil břevnovský benediktinský klášter
- 995 vyvraždění Slavníkovců
- 997 mučednická smrt sv. Vojtěcha u Prusů
- 999 založen benediktinský klášter Ostrov u Davle knížetem Boleslavem II.
- 1030 kníže Břetislav připojil Moravu k Čechám
- 1032 z poustevnické osady vznikl sázavský klášter slovanských benediktinů, založený sv. Prokopem, který pěstoval slovanskou liturgii
- 1033 založen benediktinský klášter sv. Jan pod Skalou
- 1039 Břetislavovy dekrety z Hnězdna (Břetislava I) uznávaly podporu církvi, uznávaly církevní předpisy v oblasti manželského práva, svěcení svátků a nedělí, zákaz pohřbívání mimo křesťanské hřbitovy, přísné trestání vražd, šestidenní pracovní den a v držbě půdy vztah urozený - nevolník
- 1046 založena kapitula ve Staré Boleslavi při kostele sv. Václava (pokání Břetislava I. za vyloupení Hnězdna a přenesení ostatků sv. Vojtěcha do Prahy)
- 1048 založen benediktinský klášter Rajhrad knížetem Břetislavem I.
- 1052 vysvěcen kostel sv. Václava ve Staré Boleslavi a zřízena při něm kolegiátní kapitula
- 1053 zemřel sv. Prokop v sázavském klášteře
- 1054 velké schisma oddělením západní a východní církve (vzájemná exkomunikace papeže a cařihradského patriarchy) – vzniká ortodoxní církve
- 1055 po smrti Břetislavově vznikl systém údělných knížetství (Žatec, Hradec, Kouřim, Brno, Břeclav, Olomouc, Znojmo, Jemnice)
- 1056 kníže Spytihněv II. zakázal slovanskou bohoslužbu a vyhnal slovanské benediktiny ze Sázavy, do sázavského kláštera přišli benediktini latinští
- 1058 založena kolegiátní kapitula litoměřická Spytihněvem II.
- 1059 zavedena volba papeže sborem kardinálů
- 1060 stržena rotunda sv. Víta a začalo budování románské baziliky sv. Víta
- 1063 zřízeno biskupství olomoucké Vratislavem II. se souhlasem pražského biskupa Šebora, chápané zřejmě jako obnovení již dříve existujícího biskupství moravského, naposledy doloženého r. 976
- 1064 kníže Vratislav II. znovu povolal na Sázavu slovanské benediktiny

- 1070 založena Vratislavem II. kolegiální kapitula vyšehradská podřízená přímo papeži .
- 1078 založen benediktinský klášter Hradisko u Olomouce Otou, bratrem Vratislava II.
- 1085 kníže Vratislav (1061 – 1092) získal osobní královský titul
- 1085 založen benediktinský klášter Opatovice nad Labem králem Vratislavem II.
- 1085 mohučský sněm rozhodl o připojení olomoucké diecéze k pražské jako další sufragán
Mohuče
- 1092 založen benediktinský klášter v Litomyšli Břetislavem II.
- 1092 Břetislav II vydal nařízení o vykořenění pohanských přežitků (kácení posvátných
stromů, vypovězení čarodějů, zákaz pohřbívání mimo hřbitovy atd.)
- 1096 definitivní vypuzení slovanských benediktinů ze Sázavy knížetem Břetislavem II.
- 1097 osazení sázavského kláštera benediktiny latinského ritu
- 1098 založen řád cisterciáků opatem Robertem z Molesme v Citeaux ve Francii
- 1099 založen v Jeruzalémě řád johanitů
- 1101 založen benediktinský klášter Třebíč moravskými úředními knížaty Oldřichem
Brněnským a Lutoldem Znojenským
- 1107 založena kapitula v Sadské Bořivojem II.
- 1113 papež Paschal II schválil založení řádu johanitů
- 1115 založen benediktinský klášter Kladruby knížetem Vladislavem I.
- 1118 (1119) založilo 9 rytířů v Jeruzalémě řád templářů (schválen 1139)
- 1118 kníže Bořivoj II. založil kapitulu v Sadské
- 1119 (1117 - 1122) založen benediktinský klášter Postoloprty u Loun
- 1120 založen benediktinský klášter Vilémov hrabětem Vilémem ze Sulzbachu
- 1120 založen premonstrátský řád sv. Norbertem v Prémontré u Lyonu (schválen 1126)
- 1122 Wormským konkordátem mezi papežem Kalixtem II. a císařem Jindřichem V. byl
vyřešen spor o investituru (ustanovování biskupů) tím, že po duchovní investituře
následovala světská investitura, kdy král předal biskupovi světské statky a práva
- 1122 papež Kalixtus II. schválil řád Křižovníků s červeným křížem - Strážců Božího hrobu
Jeruzalémského

- 1123 1.lateránský koncil potvrdil wormský konkordát a prohlásil za neplatná manželství duchovních
- 1126 papež schválil řád premonstrátů
- 1130 Přemyslovci natrvalo ovládli Moravu
- 1131 založena kapitula olomoucká u sv. Václava
- 1132 založen benediktinský klášter Sázava knížetem Oldřichem
- 1139 papež Inocenc II schválil řád templářů
- 1139 2.lateránský koncil zavedl závazný celibát pro kleriky
- 1139 založen benediktinský klášter Želiv knížetem Soběslavem I. (1149 byli vypuzeni a klášter převzali premonstráti)
- 1141 (1140) založen premonstrátský klášter na Strahově Vladislavem II. a olomouckým biskupem Zdíkem
- 1141 založen ženský premonstrátský klášter v Doksanech kněžnou Gertrudou, manželkou Vladislava II.
- 1141 (1145) benediktinský klášter v Litomyšli (založen 1090 -1092) postoupen premonstrátům přičiněním olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka
- 1142 založen cisterciácký klášter Sedlec u Kutné Hory šlechticem Miroslavem
- 1143 kardinál Guido přijel zjednat průchod reformám papeže Řehoře VII a požadoval při vizitaci
- a) vymezení hranic farních obvodů,
  - b) každý kněz musí mít předem zajištěno místo a obročí,
  - c) rušení kněžských manželství zakázaných od roku 306 a prohlášených za neplatné r. 1123 prvním.lateránským koncilem
- 1144 benediktinský klášter Želiv osazen benediktinskými mnichy ze Sázavy
- 1144 založen cisterciácký klášter Plasy knížetem Vladislavem II. a jeho chotí Gertrudou
- 1145 (1177) založen cisterciácký klášter Mnichovo Hradiště odebraný benediktinům
- 1145 založen cisterciácký klášter Pomuk (Nepomuk) pod Zelenou Horou
- 1149 založen benediktinský klášter Svaté Pole u Hradce Králové (1272 jej převzali cisterciáci)
- 1149 benediktinský klášter Želiv předán premonstrátům
- 1150 založen premonstrátský klášter Litomyšl (založen 1092) odebraný rozkazem panovníka

benediktinům (Přemyslovci chápali moc knížecího panovníka jako patrimoniální, to znamená jako nejvyšší moc vojenskou, finanční, zákonodárnou a správní, vycházející z představy "vlastnictví" českého státu rodem Přemyslovců)

- 1150 založen ženský premonstrátský klášter Louňovice pod Blaníkem
- 1151 (1150) založen premonstrátský klášter Hradisko u Olomouce odebraný benediktinům
- 1156 založen ženský benediktinský klášter Teplice
- 1156 východní marka (pozdější Rakousko) oddělena od Bavorska a povýšena na vévodství
- 1158 založen klášter johanitů (převorství s hospicem) na Malé Straně v Praze kancléřem Gervasiem a knížetem Vladislavem II.
- 1158 kníže Vladislav obdržel královský titul
- 1159 založen benediktinský klášter Podlažice na Chrudimsku šlechticem Vrbatou
- 1169 založena komenda johanitů v Manětíně
- 1177 založen cisterciácký klášter Hradiště nad Jizerou Markvartici
- 1179 3.lateránský koncil schválil opatření proti sektám (albigenským a valdenským)
- 1179 papež Alexander III. schválil řád cyriaků
- 1181 Vilém z Pulína založil ženský premonstrátský klášter Rosa coeli v Dolních Kounicích na pokání za loupežení v Rakousku
- 1183 založena komenda johanitů v Ivanovicích
- 1183 založen ženský premonstrátský klášter v Kounicích u Brna
- 1186 založena komenda johanitů v Kadani
- 1187 (1184) založen premonstrátský klášter Milevsko
- 1188 založena komenda johanitů v Ploskovicích
- 1189 založen v Jeruzalémě německý řád, přeměněný v r. 1198 na řád německých rytířů
- 1190 sepsán Bernardem z Pavie kodex kanonického práva kompilací dekretů papežů pod názvem *Compilatio prima*, který nahradil *Decretum Magistri Gratiani* (Graciánův dekret) z počátku 12.století (Gracián ho sestavil před rokem 1158, kdy zemřel)
- 1190 založen premonstrátský klášter Louka u Znojma knížetem Konrádem Otou I.
- 1190 založen klášter Křižovníků s červeným křížem - Strážců Božího hrobu Jeruzalémského na Zderaze v Praze bratry Kojatou a Všebořem z rodu Hrabšiců

- 1192 založen cisterciácký klášter Mašťov u Kadaně velmožem Milhostem
- 1193 založen premonstrátský klášter Teplá velmožem bl. Hroznatou
- 1196 založen ženský premonstrátský klášter Chotěšov bl. Hroznatou
- 1198 založen cisterciácký klášter Velehrad markrabím Vladislavem
- 1198 papež Inocenc III. schválil rytířský řád Svatého Ducha
- 1198 Přemysl Otakar I. získal dědičný královský titul (Čechy královstvím)
- 1198 založen cisterciácký klášter Osek (přechod mnichů z Mašťova založeného 1192)
Slávkem z Riesenburku
- 1199 papež Inocenc III. schválil vznik řádu Německých rytířů (založený 1190 jako německý řád)
- 1200 založena komenda johanitů ve Znojmě
- 1200 (1204) založena komenda řádu Německých rytířů v Praze na Novém Městě
- 1200 (1205) založen premonstrátský klášter Zábřovice u Brna
- 1202 založen ženský premonstrátský klášter Chotěšov
- 1204 prohlášen v sázavském klášteře papežským legátem za svatého sv. Prokop
- 1204 založen cisterciácký klášter Velehrad markrabětem Vladislavem Jindřichem
- 1204 založena komenda řádu Německých rytířů v Opavě moravským markrabětem Vladislavem Jindřichem
- 1204 papež Inocenc III. potvrdil dědičný královský titul českých knížat Přemyslu Otakaru I.
- 1209 založen františkánský řád Sv. Františkem (potvrzen 1223)
- 1211 založen ženský premonstrátský klášter Nová Říše Markvartem z Hrádku
- 1212 vydána Zlatá bula sicilská, potvrzující domácí volbu panovníka, potvrzující dědičný titul královský (z r. 1198), právo investitury biskupů a jednoty českého státu = uznání suverenity českého státu (král je ten, kdo neuznává vyššího ve svých zemích)
- 1213 založen benediktinský klášter Police nad Metují
- 1215 založena komenda Německých rytířů u osady sv. Petra na Poříčí v Praze
- 1215 4. lateránský koncil nařídil alespoň jednou do roka zpověď

1216 založen ženský cisterciácký klášter Doubravník

1216 založen dominikánský řád sv. Dominikem

2. etapa od 13. do 14. století (1221 - 1419) - středověké křesťanství

Charakteristika: Církev žila ve společnosti, která se stala plně křesťanskou, bohatost křesťanského života dosvědčovalo stále vzrůstající množství kostelů, far a klášterů. Stát byl nejen ochráncem, ale i hlavním sponzorem církve, protože ji v souladu se svým hlubokým náboženským cítěním hmotně zabezpečoval. Církev nabyla rozsáhlý vlastní majetek a začala se osvobozovat od naprosté závislosti na státu (panovníkovi a urozených).

Vývoj: Církevní život se utěšeně rozvíjel. Pohanské zvyky byly z největší části vykořeněny. Styky s ostatní Evropou, zejména s říší, byly velmi čilé. Vývoj církve v zahraničí se plně promítal do života církve v českých zemích. Nejen že stát v osobě panovníka plně chránil církev, ale církvi se dostávalo finanční podpory také od vládnoucí vrstvy a od prostých věřících. Na konci této etapy byla církev zmítána vnitřními rozpory.

Od 12. století se u nás šířilo vedle domácího zemského práva v souvislosti s kolonizací země také používání různých práv německých (nejvíce právo magdeburské), zejména ve městech, které nahradily staré právo germánské. Vedle toho nabývalo na váze také právo kanonické.

Král však zůstával vrchním vlastníkem církevního zboží a nevzdal se práva ukládat mu zvláštní daně. Dlouho se nerozlišovalo mezi vlastnictvím státním a panovníkovým, tento rozdíl vniká do povědomí společnosti až po vymření domácího rodu Přemyslovců.

Z dřívějších svobodných, později urozených se stávali šlechtici, kteří nabývali stále větší vliv na řízení státu.

Na přelomu 12. a 13. století se pod vlivem konkordátu wormského (1122) a reformního hnutí papeže Alexandra III. (1159 - 1181), provádějícího usnesení 2. lateránského koncilu (1139), také v českých zemích začal měnit vlastnický vztah zakladatelů ke kostelům a fám. Původní majitelé, kteří je na svých pozemcích postavili, se vzdávali vlastnického práva k nim a uznávali přeměnu svého vztahu k těmto stavbám za vztah patronátní. Neobešlo se to bez urputného zápasu mezi pražskými biskupy a panovníkem za tiché podpory ze zahraničí. Definitivně se u nás přechod na patronátní právo prosadil začátkem 13. století.

Došlo k tomu po četných sporech ujednáním historické dohody mezi panovníkem a církví, tj. mezi králem Přemyslem Otakarem I. a tehdejším pražským biskupem Ondřejem dne 2. července roku 1221 na rakouské hoře Schatzbergu, která leží v blízkosti Znojma při dolnorakousko-moravské hranici, a to za účasti řady významných svědků, zejména rakouského vévody Leopolda, papežského legáta a řady dalších světských a církevních hodnostářů. Od uzavření této úmluvy byly na našem území církevní stavby uznávány za vlastnictví církve a jejich dosavadní vlastníci se stali patrony těchto staveb. Král si ovšem tento ústupek bohatě vynahradil tím, že uvaloval na církevní instituce vyšší daňové zatížení, než jaké musely platit světské instituce, a často na církev uvaloval i mimořádné daně, zejména v době nákladných válečných tažení. Tato historická dohoda mezi státem a církví se pak projevila i v zemských deskách založených o půl století později (ve II. polovině 13. století) za Přemysla Otakara II, do kterých se zapisoval průběh soudního řízení, soudní rozhodnutí a převody vlastnictví. Zemské desky byly veřejnými právními knihami. Zápis v nich byl dokladem vlastnictví. Vedly se větší zemské desky pro majetkové převody nad 100 kop grošů českých a pro dluhy nad 100 kop a menší zemské desky pro majetkové převody a dluhy pod 100 kop grošů

českých. V zemských deskách se už od počátku objevuje důsledně pouze církve jako vlastníky svých nemovitostí s uvedením patronátních práv a povinností..

S transformací vlastnictví kostelů a far na patronáty souvisel také postupný zánik nároků patronů na důchod z církevních beneficí a právo jmenovat kněze přešlo z patronů na biskupa, přičemž si patron zachoval právo prezentace.

Od roku 1198 (osobní královský titul), respektive od roku 1204 (dědičný královský titul) země bohatla a s ní i církve, neboť se na ní projevovala všeobecná zbožnost a zámožnost jejích obyvatel. Vyměření Přemyslovců v roce 1306 zeslábila moc panovníků a zesílila moc šlechty, která stále více ovlivňovala veřejný život. Souběžně s rostoucím blahobytem obyvatel se rozšiřovalo také pozemkové vlastnictví církve, která získávala mnoho statků dary a odkazy věřících. Zároveň církve usilovala o posílení své duchovní nezávislosti na státu. Vrcholu dosáhlo bohatství církve za císaře Karla IV., který země koruny české i církve velmi zvelebil jednak proto, že byl velmi zbožný, jednak proto, že chtěl z českých zemí učinit mocenskou základnu svého přemyslovsko-lucemburského rodu a z Prahy jedno z nejpřednějších měst říše římské, jejímž byl císařem.

Podle odhadu některých historiků tehdy patřila církvi asi třetina veškeré půdy v Čechách. Na další vývoj poměrů mělo silný vliv narůstající sociální napětí mezi dobře finančně zabezpečenými kněžími a nezabezpečenými kněžími, kteří žili často ve velké chudobě a nejistotě, zda se kdy domohou hmotně zabezpečeného postavení (ročně jich bývalo vysvěceno 130 - 140). Hmotně zabezpečeným duchovním byl vyčítán rozmařilý život. Také závist zemanů, šlechty a měst vůči rozsahu církevního majetku se ve společnosti stupňovala.

Proto není divu, že toto období, kdy na jedné straně bohatl jak stát tak církve, ale na druhé straně se prohlubovaly rozpory sociální, národnostní i vnitrocírkevní, skončilo katastrofou.

V důsledku vypuknutí schizmatu v církvi roku 1378 a nahromaděného sociálního napětí jak ve společnosti tak uvnitř církve se stupňovala kritika negativních jevů v církvi ze strany různých nespokojenců a reformátorů, mezi nimiž nakonec zaujal vedoucí postavení Mistr Jan Hus.

Po jeho odsouzení a upálení došlo v Praze roku 1419 k vypuknutí husitských bouří, které zachvátily celou zemi. Ty nakonec připravily stát i církve o dosavadní bohatství a připravily církve v Čechách o věřící i o jednotu. O jaké negativní jevy šlo? Byl to především velký rozsah církevního majetku (pražské arcibiskupství mělo 18 panství a bohaté byly i četné kláštery, mezi nimiž byl nejbohatší cisterciácký řád), dále papežský fiskalizmus, tj. vybírání různých poplatků na udržování papežského dvora a neblahé prodávání církevních beneficí jak domácím tak hlavně zahraničním zájemcům, což domácí obyvatelstvo těžce neslo. Velkou roli při vypuknutí husitských bouří sehrála i neschopnost krále Václava IV., který nedokázal čelit radikálním náladám ve společnosti.

Králové považovali církevní jmění za rezervu své vlastní moci, protože vyvažovalo bohatství a vliv šlechty a za bezpečný zdroj daní, které jim často šlechta odpírala platit. Období velkého pozemkového vlastnictví církve však mělo i své světlé stránky, Církevním poddaným se vedlo lépe, lépe se s nimi zacházelo, církve lépe spravovala svůj majetek a zaváděla rychleji technické a pěstební vymoženosti své doby. Tím, že církve přišla v husitských bouřích o svůj majetek, podlomilo také mocenské postavení českých králů.

Hlavní události druhé etapy:

1221 urovnán spor mezi králem Přemyslem Otakarem I. a biskupem pražským Ondřejem na hoře Schatzberg u Znojma, který se vedl o postavení duchovních a církevních poddaných a o statut církevního majetku dohodou, podle které:

- duchovní podléhají jen soudům církevním, i když jednou stranou sporu je osoba světská
- poddaní na církevních statcích jsou vyňati z pravomoci kastelánů, menší přestupky soudí preláti, větší král nebo jeho dvorský sudí (imunita poddaných)
- zakladatelé a dobrodinci biskupství, kostelů a klášterů, kteří se až dosud podle lenních zásad pokládali za vrchní vlastníky jejich statků a měli právo dosazovat biskupy, opaty, abatyše a faráře a brát z kostelů desátky jako z jiného soukromého jmění, se podle církevního práva vzdávají tohoto vlastnictví, vlastnictví přechází na církev a dosavadní vlastníci se stávají patrony
- biskupy a opaty volí kapituly
- faráře jmenuje biskup, ale přihlíží k názoru patrona
- šlechtici a královští úředníci se svou čeledí se už nesmí bez dovolení ubytovávat v kláštorech (ztráta hospitace)
- církevní poddaní jsou zproštěni zemských robot kromě těch, které jsou určeny k hájení země

1222 na naléhání papeže rozšířil král Přemysl Otakar I. v omezené podobě platnost dohody ze Schatzbergu z pražské diecéze i na ostatní diecéze, kláštery, kapituly a farnosti

1222 založena komenda řádu Německých rytířů ve Slavkově

1223 schválen řád františkánů

1223 založen klášter templářů u sv. Anny a sv. Vavřince na Starém Městě pražském, 1313 jej převzaly dominikánky, zrušen 1782

1224 založen v Německu řád magdalenitek

1225 založen ženský cisterciácký klášter Oslavany Heilwidou ze Znojma

1225 založen dominikánský klášter v Praze

1226 schválen řád karmelitánů

1227 založen dominikánský klášter v Olomouci

1227 založen klášter strážkyň Božího hrobu ve Světcí u Bíliny

1228 karmelitáni přesídlili ze Svaté země do Evropy

1228 založen klášter minoritů v Praze Přemyslem Otakarem I. u sv. Jakuba na Starém Městě

1230 založen klášter minoritů v Olomouci

1231 založen klášter minoritů v Brně

1231 papež odňal biskupům inkvizici a svěřil ji řádu dominikánů, zaveden trest smrti za kacířství

1231 sv. Anežka Česká založila klášter klarisek (řád schválen 1253) v Praze na Františku,

zrušen 1782

- 1232 založena komenda templářů na Starém Městě pražském Václavem I.
- 1233 založen ženský cisterciácký klášter Porta coeli v Předklášteří u Tišnova královnou Konstancí, manželkou Přemysla Otakara I a matkou sv. Anežky české
- 1233 založen klášter minoritů v Litoměřicích
- 1233 založen klášter minoritů u sv. Jakuba na Starém Městě pražském
- 1233 zřízeno špitální bratrstvo při františkánském klášteře na Františku (zárodek řádu křižovníků s červenou hvězdou)
- 1233 zřízena v Praze komenda řádu německých rytířů
- 1234 založen klášter minoritů v Kadani
- 1234 vydán kodex kanonického práva pod názvem Dekretály Řehoře IX neboli Liber Extra, který nahradil kodex kanonického práva Compilatio prima z roku 1190
- 1234 založen františkánský klášter a klášter klarisek na Františku sv. Anežkou českou
- 1235 založena komenda johanitů v Horních Kounicích
- 1235 založen klášter minoritů ve Znojmě
- 1237 papež Řehoř IX schválil vznik řádu křižovníků s červenou hvězdou ze špitálního bratrstva založeného sv. Anežkou Českou v r. 1233
- 1237 založena komenda johanitů ve Světlé pod Ještědem (Českém Dubu)
- 1238 založen dominikánský klášter v Hradci Králové
- 1238 založen dominikánský klášter v Brně
- 1238 založen klášter minoritů v Hradci Králové
- 1238 přenesena komenda řádu německých rytířů ke sv. Jiljí na Starém Městě pražském (od 1626 klášter dominikánů)
- 1238 založen klášter minoritů v Opavě
- 1238 založena komenda johanitů v Kroměříži
- 1238 založen řádový dům řádu Sv. Ducha brněnským měšťanem Rudgerem v Brně
- 1240 založen klášter dominikánek v Brně
- 1240 založen klášter křižovníků s červenou hvězdou na Hradišti sv. Hypolita u Znojma

- 1241 založena komenda řádu Německých rytířů v Miletíně
- 1242 založena komenda řádu Německých rytířů v Drobovicích
- 1242 založen klášter klarisek v Olomouci
- 1243 daroval johanitům Bavor ze Strakonice strakonický hrad
- 1243 založena komenda johanitů Staré Brno
- 1244 do Čech přišly první skupiny albigenských
- 1245 1.lyonský koncil
- 1246 založen klášter minoritů v Benešově
- 1247 karmelitáni se zformovali jako žebravý řád
- 1247 založen klášter minoritů v Chebu
- 1248 založena komenda templářů v Čejkovicích u Hodonína
- 1248 založen řádový dům řádu Sv. Ducha v Olomouci
- 1248 papež Inocenc IV. povolil slovanskou liturgii
- 1250 založen ženský cisterciácký klášter Sezemice u Pardubic
- 1250 založen dominikánský klášter v Turnově
- 1250 založen ve Žluticích klášter dominikánek
- 1250 založen klášter magdalenitek v Dobřanech u Plzně
- 1250 založena komenda johanitů v Pičíně
- 1251 sv. Anežka Česká založila v Praze na Františku klášter minoritů
- 1251 založen cisterciácký klášter Žďár nad Sázavou Bočkem z Obřan
- 1251 založena komenda johanitů v Horažďovicích
- 1251 založena komenda řádu německých rytířů v Hradci Králové
- 1252 Anežka česká položila základní kámen stavby kláštera křižovníků s červenou hvězdou na Starém Městě pražském u kostela sv. Ducha u Juditina mostu
- 1252 založen cisterciácký klášter ve Žďáře nad Sázavou

- 1252 založena komenda řádu německých rytířů v Chomutově
- 1252 založen dominikánský klášter v Jablonném
- 1253 založen dominikánský klášter v Litoměřicích
- 1253 založen dominikánský klášter ve Znojmě
- 1253 založen klášter minoritů ve Stříbře
- 1253 vzniká řád klarisek
- 1255 založena komenda johanitů v Mladé Boleslavi
- 1255 založena komenda řádu německých rytířů v Jindřichově Hradci
- 1256 založen řád augustiniánů eremitů
- 1256 založen klášter cyriaků v Praze Přemyslem Otakarem II
- 1256 založena komenda řádu německých rytířů v Německém Brodě
- 1256 do Čech přišly první skupiny flagellantů
- 1256 založen ženský cisterciácký klášter v Pohledu u Německého Brodu
- 1257 založen dominikánský klášter v Nymburce
- 1259 založen cisterciácký klášter Vyšší brod Vokem I. z Rožmberka
- 1260 založen Přemyslem Otakarem II. řádový dům řádu sv. Ducha v Litovli
- 1261 založen cisterciácký klášter ve Vizovicích Smilem ze Střílek
- 1261 založen dominikánský klášter v Kolíně
- 1262 založen dominikánský klášter v Sezimově Ústí
- 1263 založen cisterciácký klášter Zlatá Koruna Přemyslem Otakarem II. (podle jeho úmyslu měl dostat název Svatá Trnová Koruna podle trnu z koruny Kristovy, daru od Svatého Ludvíka, krále francouzského) na poděkování za vítězství nad Uhry u Kressenbrunnu
- 1263 založen minoritský klášter v Plzni
- 1264 založen klášter klarisek v Chebu
- 1265 založen ženský cisterciácký klášter Pohled u Německého (Havlíčkov) Brodu
- 1265 založen dominikánský klášter v Českých Budějovicích

1267 založen dominikánský klášter v Klatovech

1268 založen dominikánský klášter v Těšíně

1268 založen augustiniánský klášter v Šopce u Mělníka

1272 založen dominikánský klášter v Uherském Brodě

1272 cisterciáci převzali benediktinský klášter Svaté Pole

1273 založen minoritský klášter v Krnově

1274 2.lyonský koncil formuloval nauku o očištění a svátostech

1274 založen klášter klarisek ve Znojmě

1277 založen klášter dominikánek v Hradci Králové

1278 založen dominikánský klášter v Lounech

1278 založen dominikánský klášter v Písku

1279 založena komenda templářů v Jamolicích u Mor. Krumlova

1280 založen klášter magdalenitek na Starém Městě pražském

1281 založen klášter magdalenitek v Želivě u Kadaně

1281 založen minoritský klášter v Bechyni

1281 založena kapitula v Kroměříži Brunem, biskupem olomouckým

1282 založen klášter magdalenitek ve Stříbře

1283 založen klášter magdalenitek v Zahrázi u Mostu

1285 založen dominikánský klášter v Berouně

1285 založen klášter augustiniánů poustevníků Václavem II. u sv. Tomáše na Menším Městě pražském

1287 založen klášter dominikánek v Olomouci

1288 založen augustiniánský klášter v Domažlicích Václavem II.

1289 založen dominikánský klášter v Chrudimi

1290 založen minoritský klášter ve Vysokém Mýtě

1291 založen cisterciácký klášter Zbraslav Václavem II.

- 1291 založen dominikánský klášter v Opavě
- 1292 založena komenda templářů v Uhříněvsi
- 1294 založen dominikánský klášter v Chebu
- 1294 založen klášter dominikánek na Starém městě pražském
- 1295 založen klášter cyriaků ve Starých Pardubicích
- 1295 založen klášter cyriaků v Klášterci nad Orlicí
- 1296 založen benediktinský klášter Broumov
- 1298 zřízeno benediktinské proboštství v Měříně
- 1300 založen klášter dominikánek ve Žluticích
- 1300 založen klášter magdalenitek v Dalešicích
- 1300 založen dominikánský klášter v Plzni
- 1300 založen ženský cisterciácký klášter Sezemice
- 1306 zavraždění Václava III., posledního Přemyslovce, v Olomouci
- 1309 přeneseno sídlo papeže z Říma do Avignonu (až do 1377)
- 1310 privilegium krále Jana Lucemburského Čechům a Moravanům omezilo absolutní moc královskou
- 1310 založen klášter dominikánek v Kralupech u Chomutova
- 1311 koncil viennský (1311 – 1312) zrušil řád templářů
- 1312 založen klášter dominikánek v Brně
- 1312 zrušen řád templářů, jejich komendy v Praze, Čejkovicích, Uhříněvsi, Vodochodech a v Nových Dvorech na Tábořsku dostali johanité
- 1315 v Čechách se rozšířila sekta beghardů a beghardek a zavedena inkvizice
- 1320 založen klášter dominikánek v Duchcově
- 1322 císař Ludvík Bavor vydal zákon Licet iuris, podle kterého je císařská moc nezávislá na papežství
- 1322 založen ženský cisterciácký klášter Staré Brno královnou Eliškou Rejčkou

- 1322 poprvé použit výraz Corona regni Bohemiae (Čechy s Moravou, ostatní země jsou inkorporovány) a stát české koruny začíná vystupovat jako právnická osoba nezávislá na osobě panovníka a nadřazená jak králi tak stavům (změna oproti dosavadnímu pojetí patrimoniálního státu)
- 1322 založen benediktinský klášter Broumov
- 1322 založena komenda řádu Německých rytířů Janem Lucemburským v Plzni
- 1330 založen dominikánský klášter v Uničově
- 1330 založen klášter dominikánek na Menším Městě pražském
- 1333 (1340) založen augustiniánský (kanovníků sv. Augustina) klášter v Roudnici biskupem Janem IV. z Dražic
- 1340 (1349) založen klášter cyriaků v Benátkách nad Jizerou
- 1340 sídlo generálního převora řádu cyriaků bylo přeloženo z Říma do Prahy
- 1340 založen ženský benediktinský klášter v Pustiměři u Vyškova
- 1342 založen klášter kartuziánů na Smíchově Janem Lucemburským
- 1343 založena Karlem IV. kapitula u Všech Svatých
- 1344 povýšeno pražské biskupství na arcibiskupství (30.4), zřízena samostatná církevní provincie pro Čechy a Moravu (sufragáni Olomouc a Litomyšl) a zahájena gotická přestavba chrámu sv. Víta
- 1344 zřízeno biskupství litomyšlské a kapitula litomyšlská
- 1344 papež Kliment VI. přenesl na pražské arcibiskupy právo korunovat české krále, tím byla zrušena závislost českého státu na římské říši
- 1345 založen klášter augustiniánských eremitů v Bělé pod Bezdězem Hynkem Berkou z Dubé
- 1347 založen klášter karmelitánů s kostelem P. Marie Sněžné Karlem IV. (1606 předán františkánům)
- 1347 založen staroslověnský klášter Na Slovanech (Emauzy) Karlem IV. pro slovanské benediktiny
- 1347 založena pražská univerzita s teologickou fakultou Karlem IV.
- 1347 založen dominikánský klášter v Jihlavě
- 1348 Karel IV. založil pražskou univerzitu jako církevní instituci, jejími kancléři byli pražští arcibiskupové

- 1348 založena kapitula karlštejnská Karlem IV. při zahájení stavby hradu Karlštejna (dokončen 1357)
- 1348 založen ženský benediktinský klášter na Novém Městě pražském
- 1349 založen augustiniánský klášter v Jaroměři Arnoštem z Pardubic
- 1349 založen klášter cyriaků v Benátkách nad Jizerou Janem ml. z Dražic
- 1350 založen klášter augustiniánských kanovníků Praha - Nové Město na Karlově Karlem IV.
- 1350 založen klášter augustiniánských eremitů v Brně
- 1351 založen klášter augustiniánských kanovníků v Jaroměři
- 1352 kartuziáni převzali klášter v Tachově
- 1354 založen klášter ambroziánských benediktinů v Hyberské ulici Karlem IV.
- 1354 Karel IV. založil v Praze na Novém Městě u kostela sv. Kateřiny konvent obutých augustiniánek
- 1355 založen klášter augustiniánských eremitů v Litomyšli
- 1355 založen benediktinský klášter ambrosiánského obřadu v Praze na Novém Městě Karlem IV. (zničen husity 1420, darován 1460 františkánům, převeden františkánům z Irska (hybernům) 1630, zrušen 1786)
- 1355 založen klášter augustiniánských eremitů v Moravském Krumlově
- 1355 založen klášter pannám sv. Augustina na Novém Městě pražském Karlem IV. s kostelem sv. Kateřiny
- 1356 zlatá bula Karla IV. (uznání vnitřní mezinárodní suverenity a nezávislosti českého státu)
- 1356 založen klášter augustiniánských eremitů v Žamberku
- 1357 Karel IV. založil kolegiátní kapitolu na Karlštejně
- 1357 založen cisterciácký klášter ve Skalici biskupem Dětrichem z Portic, kancléřem Karla IV.
- 1358 založen klášter augustiniánských eremitů v Osvětimanech u Velehradu
- 1360 založen klášter servitů Na Slupi na Novém Městě pražském Karlem IV.
- 1361 založen klášter augustiniánských kanovníků v Rokycanech Arnoštem z Pardubic
- 1361 Karel IV. přemístil kolegiátní kapitolu ze Sadské do Prahy k sv. Apolináři (1503 splynula se svatovítskou kapitulou)

1362 založen klášter augustiniánských kanovníků v Sadské Arnoštem z Pardubic

1367 založen klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni Rožmberky

1368 založena komenda johanitů v Opavě

1368 Karel IV. přivedl do Čech celestiny (konvent zřízen až 1387 v Praze na Novém Městě)

1371 založen klášter augustiniánských kanovníků v Lanškrouně biskupem litomyšlským Petrem Jelito

1371 založen klášter augustiniánských kanovníků ve Šternberku biskupem litomyšlským Albertem ze Sternbergu

1372 založen klášter augustiniánských eremitů v Jevíčku

1375 založen cisterciácký klášter Skalice

1375 založen kartuziánský klášter v Králově Poli u Brna markrabětem Janem Jindřichem

1377 přeneseno sídlo papeže z Avignonu zpět do Říma (1309 – 1377)

1378 vznik papežského schizmatu (trvalo až do roku 1417)

1378 založen kartuziánský klášter v Tržku u Litomyše litomyšlským biskupem Albertem ze Šternberka (1388 přenesen do Dolan u Olomouce)

1387 založen konvent celestinů v Praze na Novém Městě

1388 přenesen kartuziánský klášter z Tržku do Dolan u Olomouce

1389 založen klášter augustiniánských kanovníků ve Fulneku Benešem z Kravař

1391 založen klášter augustiniánských kanovníků v Prostějově Petrem z Kravař

1393 umučení sv. Jana Nepomuského

1395 král Václav IV. dal zabrat arcibiskupské statky Jana z Jenštejna

1397 založena kapitula v Lipnici a v Týně nad Vltavou

1409 vydání dekretu kutnohorského

1412 pražské bouře proti prodeji odpustků na financování křížové výpravy vzdoropapeže Jana XXIII proti králi Ladislavovi Neapolskému

1412 uvalení klatby na Mistra Jana Husa

1414 Mistr Jan Hus přišel do Kostnice

1414 Jakoubek ze Stříbra začal v Praze podávat pod obojí

1414 kostnický koncil (1414 – 1418) ukončil papežské schizma a odsoudil Mistra Jana Husa

1415 v Kostnici upálen Mistr Jan Hus, koncil zakázal přijímání pod obojí

1415 česká a moravská šlechta neuznává usnesení koncilu

1416 v Kostnici upálen Mistr Jeroným Pražský

1417 pražská univerzita prohlásila přijímání pod obojí za nutné pro spasení a Jana Husa za mučedníka

1417 ukončení papežského schizma

1419 král Václav IV propůjčil kališníkům 3 pražské kostely

1419 král Václav IV. umírá

3. etapa od 15. do 17.století (1419 - 1618) - náboženské spory

Charakteristika: Církev žila ve společnosti, která se bouřila proti dosavadnímu pojetí církevního života a života z víry. Došlo k rozvrácení církevních struktur, rozchvácení a poničení církevního majetku v Čechách a částečně i na Moravě, ke vzniku husitství a protestantizmu jako negativní reakce na vnitřní problémy církve. Stát řešil dilema, jak se má stavět ke katolické církvi, k utrakvistům a později k protestantům. Ochranná funkce státu nad katolickou církví zeslábla.

Vývoj: 17.9.1419 došlo k prvnímu velkému útoku pražského lidu proti kostelům a klášterům, které pokračovaly i v dalších letech a přerostly v husitské války, které skončily za stavu všeobecného vyčerpání bitvou u Lipan roku 1434. Husité formulovali programový základ husitského hnutí ve čtyřech artikulích pražských roku 1420, které zněly: svoboda kázání, přijímání pod obojí, odnětí majetku církvi a návrat k chudobě, veřejné trestání těžkých hříchů. Zde má svůj původ dnešní názor, že katolická církev má být chudá, aby byla věrohodná. Nejde tedy o názor církve, která vždy zastávala názor, že majetek je sám o sobě nelišný, zatímco způsob nakládání s majetkem je mravním problémem. Jde tedy o repliku husitského chápání poslání majetku v životě církve.

Za husitských válek, které trvaly 15 let, došlo k systematickému ničení klášterů a kostelů a šlechta spolu s městy rozchvátala většinu církevního majetku v Čechách (církev zde vlastnila asi třetinu půdy), zatímco na Moravě, která byla husitským hnutím méně dotčena, se majetkové poměry církve tak drasticky nezměnily, církev tam neměla také tolik majetku jako v Čechách.

V Čechách zůstaly církvi jen ty majetky, které se nacházely v krajích, kde se udržela katolická šlechta a města. Husitský král Jiří z Poděbrad se pak v rámci zklidňování rozháraných poměrů v Čechách zasadil o vrácení jmění některým klášterům.

Pražské arcibiskupství přišlo prakticky o všechny statky. Arcibiskupství zůstalo zhruba 150 let neobsazené a první arcibiskup po této dlouhé době musel žít z řádového jmění vlastního řádu. Také kláštery se jen těžce zotavovaly z úpadku a mnohé úplně zanikly. Nakonec král Ferdinand I. dal roku 1562 pražskému

arcibiskupovi roční důchod 14.000 kop míšeňských grošů, aby přispěl k ekonomickému zotavení církve v Čechách.

První zprávy o rozsahu církevního majetku po husitských válkách máme až z roku 1575, kdy církev vlastnila v Čechách 5% půdy (král 11%) a na Moravě 18% (král téměř nic). V Čechách žilo v té době jen asi 305.000 katolíků z 2 mil. obyvatel (15%), zatímco na Moravě žilo asi 25 - 30% katolíků z asi 1 mil. obyvatel.

V důsledku husitských bouří a válek bylo v českých zemích zbořeno několik set kostelů, zničeno nebo zpustošeno 170 klášterů, zničeny movité umělecké památky doby románské a gotické, zničeny klášterní a universitní knihovny, církevní majetek přešel do rukou šlechty a některých měst (např. Tábor). Šlechta a města nabyla převahy nad králem, Čechy byly zpustošeny a vylidněny (třetina lidí zahynula), což vedlo k silnému německému přistěhovalectví, státní správa byla rozvrácena a rovněž tak církevní správa, universita upadla do bezvýznamnosti a vzdělanost silně poklesla.

Charakter českého státu se podstatně změnil, vznikl stát stavovský. Ve stavovském státě už není panovník výhradním držitelem státní moci. Stavové vůči němu vystupují jako mluvčí země a povolují králi vybírání daní. Vyvíjí se právní pojem zemí koruny české, který respektuje král i zemské stavy. Královské jmění se odděluje od jmění státního (komorního).

Hlavní události třetí etapy:

1419 první pražská defenestrace vedená Janem Želivským

1419 vzbouření Pražané zničili kartuziánský klášter na Smíchově, kartuziáni se utekli do sedleckého kláštera

1419 Pražané napadli arcibiskupské sídlo na Malé Straně

1419 Žižka zničil dominikánský a františkánský klášter v Plzni

1420 oficiálně formulovány a vyhlášeny čtyři artikuly pražské jako programový základ husitství:

- svobodné hlásání slova Božího
- přijímání pod obojí pro všechny
- konec světského panování kněžstva formou odnětí majetku církvi a návratem k chudobě
- veřejné trestání těžkých hříchů

1420 král Zikmund vyhlásil z Vratislavi první křížovou výpravu proti českým husitům, která skončila porážkou křížáků na vrchu Vítkově dne 14.7.

1420 Žižka zničil

- minoritský klášter Benešov
- ženský premonstrátský klášter Chotěšov
- ženský premonstrátský klášter Louňovice
- benediktinský klášter Kladruby
- premonstrátský klášter Milevsko
- cisterciácký klášter Nepomuk
- cisterciácký klášter Zlatá Koruna

Orebité a hradečtí husité zničili

- cisterciácký klášter Mnichovo Hradiště
- cisterciácký klášter Svaté Pole

Žatečtí a lounští husité zničili

- benediktinský klášter Postoloprty

Pražané zničili

- četné pražské kláštery (Břevnov a další)
- cisterciácký klášter Zbraslav
- ženský cisterciácký klášter Sezemice u Pardubic
- benediktinský klášter Podlažice na Chrudimsku
- ženský premonstrátský klášter Doksany
- cisterciácký klášter Osek

1421 český zemský sněm v Čáslavi se vzbouřil proti králi Zikmundovi (korunovanému dne 28.7.1420 na českého krále arcibiskupem Konrádem z Vechty) a postavil do čela českého království dočasně sbor 12 správců

1421 husité zničili chrám sv. Víta

1421 druhá křížová výprava proti husitům ze západu, skončila v říjnu 1421 útekem křižáků od Žatce

1421 Čeští husité zničili 47 klášterů, mezi nimi:

- ženský benediktinský klášter klášter Teplice
  - ženský premonstrátský klášter Doksany
  - cisterciácký klášter Sedlec
  - augustiniánský klášter Roudnice
  - minoritský klášter Bechyně
  - augustiniánský klášter Bělá pod Bezdězem
  - benediktinský klášter Opatovice nad Labem
  - benediktinský klášter Podlažice
  - cisterciácký klášter Plasy
  - cisterciácký klášter Skalice
- Moravští husité zničili
- cisterciácký klášter Velehrad
  - augustiniánský klášter Osvětimany

1422 král Zikmund donucen k útěku od Kutné Hory

1423 husité zničili cisterciácký klášter Žďár nad Sázavou

1424 Žižka zničil dominikánský klášter Turnov

1424 smrt Žižky při tažení na Moravu

1425 zničen znovu klášter Zlatá Koruna (9 mnichů oběšeno)

1425 zničen spojeným vojskem Táborů, Sirotků a Pražanů premonstrátský klášter Louka u Znojma

- 1426 třetí křížová výprava proti husitům poražena u Ústí nad Labem
- 1427 čtvrtá křížová výprava proti husitům poražena u Tachova
- 1428 vpád husitů do Německa
- 1431 pátá křížová výprava proti husitům poražena u Domažlic 14.8.
- 1431 koncil basilejsko – ferrarsko – florentský (1431 – 1439), unie s Řeky 1439
- 1433 zástupci basilejského koncilu (1431 – 1437) dojednali v Basileji a Praze s umírněnými kališníky kompromisní dohodu, řešící narovnání mezi katolíky a kališníky, radikální křídlo (táboři a sirotci) je však odmítli
- 1434 bitva u Lipan, spojené vojsko umírněných kališníků a katolíků porazilo radikály, konec husitských válek
- 1436 český a moravský sněm v Jihlavě za přítomnosti císaře Zikmunda a plnomocníků basilejského církevního sněmu schválil kompaktáta:
- povolen kalich (podávání pod obojí způsobou)
  - zakázáno připouštět k přijímání děti
  - trestat smí jen vrchnost (duchovní a světská)
  - svobodné hlásání slova Božího jen od kazatelů schopných a schválených
  - duchovní mohou být správci církevního majetku
- Zároveň císař Zikmund (koncese Zikmundovy) souhlasil s tím, že
- držitelům rozchvácených církevních a komorních statků je potvrzeno jejich užívání
  - strany náboženské podrží kostely podle stavu k přijetí kompaktát
- Papež Eugen IV. kompaktáta neschválil a Papež Pius II. je r. 1462 vypověděl s odůvodněním, že byla sjednána výjimečně a dočasně, aby se udržela jednotu církve, což se stejně nezdařilo. To vyvolalo v Čechách mnoho hořkosti. V Čechách a na Moravě byl schválením kompaktát nastolen náboženský dualismus.
- 1440 vynalezení knihtisku Gutenbergem
- 1440 založen kartouzský klášter v Olomouci
- 1451 založen klášter bosáků (františkánských observantů) v Brně
- 1451 založen klášter bosáků v Olomouci
- 1451 založen klášter bosáků v Opavě
- 1452 vznikla ženská větev řádu karmelitánů
- 1453 pád Byzance
- 1455 založen klášter augustiniánských kanovníků v Borovanech rytířem Petrem z Lindy
- 1455 založen klášter bosáků v Jemnici

- 1460 založen klášter bosáků v Plzni
- 1461 král Jiří z Poděbrad předal bosákům bývalý benediktinský klášter sv. Ambrože v Praze (klášter zrušen 1483)
- 1464 založen klášter bosáků v Chebu
- 1464 založen klášter bosáků v Tachově
- 1466 papež Pavel II. vyhlásil klatbu nad Jiřím z Poděbrad a křížovou výpravu proti němu
- 1468 založen klášter bosáků ve Znojmě
- 1473 založen klášter bosáků v Kadani
- 1474 založen klášter bosáků v Krupce
- 1478 založen klášter bosáků v Jindřichově Hradci
- 1483 zrušen klášter bosáků v Praze u sv. Ambrože
- 1485 na kutnohorském sněmu uzavřen náboženský mír (smlouva kutnohorská)
- 1491 založen klášter bosáků v Uherském Hradišti
- 1491 založen klášter bosáků v Bechyni
- 1492 objevení Ameriky
- 1500 přenesen lanškrounský augustiniánský klášter do Olomouce
- 1501 založen klášter paulánů u Nové Bystřice Konrádem Krajířem z Krajku
- 1512 5.lateránský koncil
- 1520 Luther provedl v Německu reformaci opírající se o 95 tezí z Wittenberka
- 1522 Havel Cahera, farář litoměřický, začal šířit Lutherovu víru v Čechách
- 1524 sjezd duchovenstva a stavů pod obojí přijal 20 článků o církevní správě, které odpovídaly luteránskému učení
- 1525 na únorovém sněmu stavů katolických a utrakvistických učiněn pokus o sjednocení umírněných utrakvistů s katolickou církví
- 1526 nástupem Habsburků na český trůn (Ferdinand I. zvolen českým králem 24.10.) vzniká personální unie českého království a rakouských dědičných zemí pod vládou rodu Habsburků
- 1528 kapucíni se odštěpili od minoritů

- 1531 podobojí si podle luteránského vzoru zvolili tzv. defenzory
- 1534 vznik anglikánské církve (král Jindřich VIII.)
- 1535 založena kongregace voršilek sv. Angelou Mericiovou v Brescii
- 1540 založení jesuitského řádu sv. Ignácem z Loyoly
- 1545 Pavel III. svolal tridentský koncil k provedení reformy církve(1545 - 1563)
- 1549 sjezd strany pod obojí se postavil proti sjednocovacím pokusům s katolickou církví
- 1550 benediktini znovu obsadili sázavský klášter
- 1554 čeští stavové vyslovili souhlas s tím, aby utrakvistické defensory ustanovoval král
- 1555 v Německu uznána augsburský sněmem rovnoprávnost katolíků a luteránů a přijata zásada "Cuius regio illius et religio", podle níž mohli zeměpáni svobodně určovat vyznání ve svém teritoriu v zájmu ukončení náboženských válek
- 1556 Ferdinand I. povolal do Prahy jesuity, kteří otevřeli téhož roku v Praze v Klementinu v dosavadním dominikánském klášteře jesuitskou staroměstskou kolej a jesuitské gymnázium, jehož bezplatné studium hradil král a sponzoři, jesuité měli čelit postupující luteranizaci české země
- 1561 znovuobsazení pražského arcibiskupského stolce po 140 letech sedisvakance,
- 1562 Ferdinand I zlatou bulou z 26.9.1562 obnovil pražské arcibiskupství, dal pražskému arcibiskupovi nové sídlo na Hradčanech, plat 6.000 kop míšeňských grošů ročně a 8.000 kop na zbožné účely, který později Rudolf II. r. 1579 nahradil výnosy statků kláštera osekého a světeckého, Ferdinand zároveň slíbil sněmu, že se nový pražský arcibiskup nebude domáhat předhusitských statků
- 1562 král Ferdinand I. odňal stavům podobojí právo volit konzistoř podobojí, právo pak přenesl na české krále
- 1564 papež Pius IV. brevem z 16.4.1564 povolil fakultativně přijímání pod obojí způsobou
- 1566 olomoucký biskup Vilém Prusinovský založil jesuitskou kolej v Olomouci
- 1567 čeští stavové žádali Maxmiliána I., aby kompaktáta přestala být zemským zákonem, protože staroutrakvisté už téměř vymizeli, jelikož přešli k luteránům (novoutrakvisté)- na základě jejich žádosti byla kompaktáta vymazána ze zemských desek
- 1571 novoutrakvisté usilují o to, aby jim král povolil náboženskou svobodu podle vyznání augsburského, staroutrakvisté byli proti tomu
- 1572 založen řád milosrdných bratří sv. Janem z Boha

- 1572 olomoucký biskup Vilém Prusinovský založil jezuitskou kolej v Brně
- 1575 na sněmu se shodli luteráni (novoutrakvisté) s českými bratry na společné tzv. české konfesi, císařovo (Maxmilián II.) ústní schválení české konfese luteránů a dovolení volit si defenzory k obraně náboženství, následkem toho si v Čechách upravovali náboženské poměry na jednotlivých panstvích jejich majitelé
- 1578 založena kongregace světských kněží oblátů sv. Karlem Boromejským
- 1582 vyšlo úřední vydání kanonického práva Corpus Iuris Canonici, které vycházelo z usnesení Tridentského koncilu (1545 - 1563), které nahradilo Dekretály Řehoře IX. neboli Liber Extra z roku 1234
- 1582 byla zavedena gregoriánská reforma juliánského kalendáře (počítání let od narození Krista zavedl v letech 500 – 540 Dionisius Exiguus) papežem Řehořem XIII.
- 1584 byla zavedena gregoriánská reforma kalendáře v Čechách (v lednu)
- 1586 Vilém z Rožmberka založil jezuitskou kolej v Českém Krumlově
- 1589 Jiří Popel z Lobkovic založil jezuitskou kolej v Chomutově
- 1594 Adam z Hradce založil jezuitskou kolej v Jindřichově Hradci
- 1599 Rudolf II. vyňal z kompetence české kanceláře (zemské vlády) církevní a náboženské záležitosti
- 1600 založen kapucínský klášter v Praze na Hradčanech (Loreta)
- 1602 na statcích krále nařízeno, aby poddaní přestoupili na katolickou víru
- 1602 z královských měst na Moravě byli vypovězeni luteránští predikanti
- 1604 založen kapucínský klášter v Brně
- 1606 klášter karmelitánů u P.M. Sněžné na Novém Městě pražském předán františkánům
- 1609 císař Rudolf II. vydal na základě české konfese z r. 1575 majestát, kterým zaručil luteránům a Jednotě bratrské založené r. 1467 zákonnou ochranu a právo stavět si kostely a hřbitovy nejen v královských městech, ale i na královských statcích (protestanté považovali církevní statky za královské, zatímco církvev a stát nikoliv, což se stalo předmětem rozhořčeného sporu, který vedl k Bílé hoře) - na soukromých statcích platila víra pánova, dále nekatolickým stavům povolil volit defenzory a bez panovníkova souhlasu svolávat sjezdy
- 1610 založen ženský řád Navštívení Panny Marie
- 1611 založen kapucínský klášter v Mikulově
- 1612 zřízena vlašská kongregace italských přistěhovalců na Menším Městě pražském

1615 založen kapucínský klášter v Českých Budějovicích

1615 založen kapucínský klášter v Roudnici

1616 založen kapucínský klášter v Mostě

1617 opat broumovského benediktinského kláštera zakázal bohoslužby v protestantské svatyni v Broumově, vystavěné r. 1612 na klášterním panství na základě rozhodnutí české kanceláře, že statky církevní nejsou statky královskými

1617 na příkaz arcibiskupa Jana Lobelka zbořen protestantský kostel v Hrobech na arcibiskupském panství na základě rozhodnutí české kanceláře, že statky církevní nejsou statky královskými

1618 král zamítl námitky protestantů proti zboření kostelů v Broumově a Hrobech

4. etapa od 17. do 18.století (1618 - 1740) - rekatolizace

Charakteristika: Církev žila ve společnosti, v níž katoličtí habsburští panovníci prosazovali ve vlastním dynastickém zájmu násilnou rekatolizaci českých zemí. Stát znovu přebral ochrannou funkci nad katolickou církví, jen s tím rozdílem, že katolickou víru vnucoval všem poddaným a k procesu rekatolizace používal služby církve. Církev je postavena před problém znovubudování církevní struktury a získání širokých vrstev obyvatelstva, což se podařilo až tzv. novou zbožností, která vyústila v barokní pojetí zbožnosti, jež oživilo náboženské cítění a náboženský život.

Vývoj: V letech 1520 - 1555 se výrazně změnil náboženské poměry v Čechách. Většina dosavadních utrakvistů přijímajících pod obojí způsobou přijala novou protestantskou víru šířenou Lutherem v Německu a české protestantské šlechtě stále více vadili katoličtí Habsburkové na českém trůnu a to jak z náboženských tak z politických důvodů. V roce 1618 se uskutečnilo protestantské povstání započaté známou pražskou defenestrací, jehož cílem bylo svržením Habsburků z českého trůnu docílit změny náboženských poměrů v Čechách. Povstání bylo potlačeno v bitvě na Bílé hoře, po níž následovaly ze strany císaře tvrdé represivní kroky proti povstalcům. Tyto represe byly provázeny četnými konfiskacemi, které řídila exekuční a konfiskační komise zasedající v letech 1621 - 1623. Konfiskace měly za následek obrovské majetkové přesuny a postupnou rekatolizaci Čech.

Většina konfiskovaných statků se dostala do rukou důstojníků císařského vojska a šlechty, která podporovala císaře. Církev požadovala vrácení rozchvácených předhusitských statků, ale císař jí nevyhověl. Protože však na druhé straně viděl, že se církev bez podpory státu nevzpamatuje, něco málo přece jen dal. Církev získala 3,5% pobělohorských konfiskátů, z čehož připadalo 80% na majetek, který jí patřil před husitskými válkami. Náhradou za neuskutečněnou restituci předhusitských majetků církve se stal závazek panovníka, že bude odvádět pražskému arcibiskupovi 15 krejcarů z každé bečky soli dovezené do Čech, aby měl arcibiskup prostředky na obnovu kostelů a far v Čechách.

Hlavním církevně-právním důsledkem bitvy na Bílé hoře bylo to, že roku 1624 prohlásil císař Ferdinand II. katolické náboženství za jediné státem povolené v Čechách. Toto výsadní právo panovníka určovat náboženské vyznání svých poddaných bylo zrušeno až roku 1849 Františkem Josefem I. Pražská defenestrace roku 1618 byla signálem, který v Evropě rozpoutal třicetiletou válku (1618 - 1648), ukončenou westfálským mírem, kdy proti sobě válčila protestantská a katolická půlka Evropy. Po třicetileté válce zbyl v Čechách jen 1 mil. obyvatel a došlo k přílivu německých kolonistů do pohraničí.

Po skončení třicetileté války však přišla doba barokní rekatolizační výstavby země. Toto období bylo velice tvůrčí a v zemi zavládl blahobyt. V barokní době vzniklo v Čechách 200 klášterů, z toho v Praze 40. Velký stavební ruch v Praze vyvolal také požár v roce 1689, po kterém bylo v Praze opraveno přes 30 kostelů a kaplí a vzniklo přes 50 paláců a panských domů v barokním slohu.

Habsburkové prováděli v tomto období po zkušenosti s povstáním roku 1618 nejen politiku tvrdé rekatolizace, protože považovali Čechy, svou nejcennější državu, za zajištěnou pro svůj rod jen tehdy, budou-li vymýceny všechny nekatolické profese, ale také politiku postupné centralizace moci. Podrobovali přitom postupně církve svým dynastickým zájmům, aby z ní nakonec učinili povolný nástroj státního absolutizmu a z biskupů a kněží státní úředníky. Již roku 1641 vydal císař Ferdinand III. tzv. placetum regium, jímž vázal publikování papežských bul na předchozí královský souhlas a tím vytvořil podmínky pro izolování církve v habsburských zemích od Svatého stolce a podřízení církve státním zájmům.

Císař Karel VI. vyjádřil názor dynastie na vztah církve a státu v dopise pražskému arcibiskupovi takto: „Máme svou nejvyšší moc a právo bezprostředně od samého Boha, přičemž Nám však zase z druhé strany bude vždy záležet na tom, abychom vykonávali officium supremi advocati et protectoris ecclesiae (úřad nejvyššího obhájce a ochránce církve).“

Hlavní události čtvrté etapy:

1618 pražská defenestrace císařských místodržících Viléma Slavaty z Chlumu a Jaroslava Bořity z Martinic, začátek třicetileté války (1618 – 1648) započaté defenestrací a následným českým stavovským povstáním proti Habsburkům

1618 zvolena vláda 30 direktorů, jesuité vypověděni ze země a jejich statky zabaveny, některým klášterům byly odnímány jejich statky a prodávány (např. Sv. Jan pod Skalou)

1618 direktori nařídili vkládat pražským katolíkům do jejich domů vojenské posádky

1618 založen v Olomouci Řád křesťanského rytířstva

1619 král Ferdinand II. nabídl českým stavům potvrzení všech svobod země, ale jeho list nebyl českými stavy přijat

1619 papež schválil osamostatnění kapucínského řádu

1619 Morava se přidala k protihabsburskému povstání a zvolila rovněž 30 direktorů, vyhnala kardinála Ditrichštejna a řeholníky ze země

1619 moravští nekatoličtí stavové zrušili ženský cisterciácký klášter Porta coeli

1619 19.8. byl Ferdinand II. sesazen s českého trůnu a na jeho místo zvolen kalvín Fridrich Falcký, který dal svatovítskou katedrálu proměnit na kalvínskou modlitebnu

1620 bitva na Bílé hoře 8. listopadu, stavovské vojsko poraženo

1620 Ferdinand II. zrušil Rudolfův majestát

1620 založen konvent Milosrdných bratří v Praze na Starém Městě u sv. Šimona a Judy, který

- jim daroval Ferdinand II.
- 1620 založen konvent paulánů na Starém Městě pražském
- 1620 umučen sv. Jan Sarkander
- 1621 poprava 27 vůdců povstání proti Habsburkům na staroměstském náměstí 21.6.
- 1621 zákaz podávání pod obojí
- 1621 vypovězení kalvíňští a českobratřští duchovní z Čech a čeští luteránští duchovní z Prahy a královských měst
- 1622 vypovězení německých luteránských duchovních z Čech
- 1622 zemský správce Karel Lichtenštejn odňal luteránům Karlovu universitu a odevzdal ji jesuitům
- 1622 zřízena zvláštní komise pro potrestání ostatních vzbuřenců
- 1622 generální pardon ostatním provinilcům (skrytá konfiskace, konfiskováno bylo celkem přes 3/4 země, provinilci vypovídáni ze země), císař z konfiskátů obdaroval své věrné
- 1623 vypovězení z Čech královským dekretem všichni nekatoličtí duchovní bez rozdílu konfese
- 1623 založen v Praze na Novém městě u sv. Václava na Zderaze klášter bosých augustiniánů (zrušen 1785)
- 1624 Ferdinand II. prohlásil patentem z 29.4 pro Čechy a z 9.4. pro Moravu katolické náboženství za jediné povolené
- 1624 na Menším Městě pražském zřízen karmelitánský klášter při dosud luteránském kostele Nejsvětější Trojice (u P. Marie Vítězné)
- 1624 Ferdinand II vypověděl nekatolické duchovní z Čech
- 1624 zřízena královská reformační komise k rekatolizaci šlechty
- 1624 Ferdinand II. vyňal z církevní pravomoci soudní pře o církevní statky
- 1625 obnoven ženský cisterciácký klášter Porta coeli
- 1625 založen klášter servitů u sv. Michaela na Starém Městě pražském
- 1626 zřízen klášter dominikánů u sv. Jiljí na Starém městě pražském
- 1627 císařský protireformační patent nařídil české šlechtě, aby buď do 6 měsíců přestoupila ke katolické víře nebo prodala své statky a opustila zemi (odešla asi čtvrtina šlechty a měšťanstva)

- 1627 obnovena pozastavená působnost českého zemského sněmu a byl do něj uveden arcibiskup a prelátí jako nejpřednější stav
- 1627 založen klášter barnabitů na Hradčanech (zrušen 1786, 1792 darován karmelitkám)
- 1627 založen kartuziánský klášter ve Valdicích Albrechtem z Waldsteina
- 1627 založen klášter karmelitánů u sv. Havla na Starém Městě pražském
- 1628 císařský protireformační patent nařídil moravské šlechtě, aby buď do 6 měsíců přestoupila ke katolické víře nebo prodala své statky a opustila zemi
- 1628 obnovena pozastavená působnost moravského zemského sněmu
- 1628 vydáno "Obnovené zřízení zemské", které zavedlo absolutizmus panovníka a prohlásilo katolické náboženství za jediné povolené v zemi, počet stavů rozmnožen o stav duchovní (arcibiskup a prelátí) jako nejpřednější
- 1628 založen kapucínský klášter Znojmo
- 1630 na základě úmluvy mezi císařem a papežem o solní pokladně se arcibiskup pražský zavázal, že nebude žádat vrácení předhusitských církevních statků a Ferdinand II. se za to zavázal odvádět arcibiskupovi 15 krejcarů z každé bečky soli dovezené do Čech (tzv. solní pokladna)
- 1630 zřízení klášter irských františkánů (hybernů) v Praze (zrušen 1786)
- 1630 založen kapucínský klášter u sv. Josefa na Novém Městě pražském
- 1631 vypuzení jesuitů z Prahy za vpádu saského vojska
- 1631 kardinál Ditrichštejn zřídil piaristickou kolej v Mikulově
- 1633 založen řád vincentek (potvrzen 1668) sv. Vincencem de Paul a Louisou de Gras
- 1635 přestěhování slovanských benediktnů z Emauz na Staré město pražské ke kostelu sv. Mikuláše (zrušen 1787)
- 1641 ženský premonstrátský klášter Nová Říše přeměněn na mužský premonstrátský klášter
- 1641 Ferdinand III. vydává k izolaci církve od papeže tzv. placetum regium, tj. zákaz publikování papežských bul bez královského svolení
- 1644 založen řád trapistů opatem Armandem Jean Le Bouthillier de Rancé
- 1647 založen kapucínský klášter Litoměřice
- 1648 konec třicetileté války westfálským mírem uzavřeným v Münsteru a uspořádání náboženských poměrů ve Svaté říši římské ve smyslu nadřazenosti státu nad církví,

během 30leté války bylo v Čechách vypáleno 80 měst, vyhlazeno 853 vesnic a vypáleno 215 zámků, na Moravě 28 měst, 332 vesnic a 63 zámků, silně klesl počet obyvatelstva (Čechy měly jen 850.000 obyvatel), otevřel se prostor pro příliv německého obyvatelstva do Čech a na Moravu

1650 zřízena jezuitská kolej v Bohosudově

1650 založen kapucínský klášter Horšovský Týn

1651 obnovena reformační komise

1651 založen kapucínský klášter Sušice

1651 založena jezuitská kolej v Březnici

1652 vznikla kongregace boromejek

1653 jesuité začali výstavbu Klementina

1655 dekret císaře Leopolda I. proti nekatolické šlechtě na Moravě

1655 založen klášter voršilek v Praze

1655 zřízeno biskupství v Litoměřicích (3.7)

1656 založen klášter bosých karmelitek v Praze na Malé Straně u sv. Josefa (zrušen 1782)

1656 založen kapucínský klášter Chrudim

1658 jesuité zřídili novoměstskou kolej (zrušena 1773)

1660 zřízen jezuitský konvikt u sv. Bartoloměje na Starém Městě pražském

1663 založen kapucínský klášter Sokolov

1664 zřízeno biskupství v Hradci Králové (10.11)

1664 založen klášter trapistů v La Trappe

1665 založen v Praze klášter teatinů

1666 založen kapucínský klášter Kolín

1668 založen ženský řád vincentek

1669 spory o patronátní práva přeneseny z působnosti církevních soudů do působnosti světských soudů

1672 založen klášter teatinů v Praze na Malé Straně Bernardem Ignácem z Martinic

- 1672 založen klášter Voršilek v Praze na Novém Městě
- 1673 založen kapucínský klášter Opočno
- 1674 založen kapucínský klášter Fulnek
- 1674 založena jesuitská kolej v Praze na Malé Straně
- 1676 založen kapucínský klášter Žatec
- 1679 císař Leopold I vydal právní předpis Tractatus de juribus incorporalibus, kterým se měly řídit světské soudy mimo jiné při sporech o patronátní práva
- 1679 založen v Obořišti konvent pavlánů
- 1679 založen kapucínský klášter Zákupy
- 1681 vznikla kongregace bratří křesťanských škol
- 1681 morová epidemie v Čechách (zemřelo 100.000 lidí)
- 1683 založen kapucínský klášter Rumburk
- 1687 zřízen konvent křižovníků s červenou hvězdou v Chlumu sv. Máří
- 1689 anglický filosof John Locke vydal pojednání „O vládě“, že panovnická moc není z Boží milosti, ale ze smlouvy mezi panovníkem a národem, zdrojem moci je lid
- 1694 založen kapucínský klášter Mnichovo Hradiště
- 1703 založena kongregace anglických panen
- 1708 zanikl rytířský řád Svatého Ducha
- 1712 založen v Praze klášter trinitářů
- 1713 založen kapucínský klášter Kyjov
- 1713 vydána "Pragmatická sankce" jako interní habsburský dynastický dědičný řád, schválená zemskými sněmy v letech 1720 – 1725 a říšským sněmem r. 1732 (nedělitelnost monarchie, dědí i dcery) dala habsburské monarchii právní základ
- 1717 císařský patent proti kacířským knihám
- 1717 vznik Velké londýnské zednářské lóže
- 1719 založen klášter alžbětinek v Praze na Slupi
- 1721 císařský patent proti kacířským knihám byl zostřen

1721 procesy proti kacírům vyňaty z pravomoci církve a přeneseny na apelační soud v Praze

1723 Karel VI. zakázal církvi získávat nemovitosti

1723 vydány Andersonovy konstituce (o podstatě a pravidlech svobodného zednářství)

1725 císařský patent o sbírání a pálení kacířských knih

1725 císařský reskript nařizoval přísné tresty za nekatolické náboženství na Moravě

1726 císařský reskript nařizoval přísné tresty za nekatolické náboženství v Čechách

1729 svatořečení sv. Jana Nepomuského v lateránské bazilice

1732 založen řád redemptoristů

1735 opatření proti nekatolíkům byla zmírněna

5. etapa od 18. do 20.století (1740 - 1918) - státní dirigismus

Charakteristika: Stát byl stále více centralizován. V tomto duchu dynastický absolutizmus a později osvícenství formovaly církve podle svých představ do nástroje státní moci a součásti státní administrativy. Osvícenství vyrůstalo z přeceňování rozumu a podceňování víry. Stát má podle josefinismu, místní odrůdy osvícenství, pečovat o blaho lidu. Vazba církve na papeže byla záměrně narušována. Stát reprezentovaný Habsbursko-lotrinskou dynastií se stával poručníkem církve a usiloval i o její vnitřní přeměnu v duchu liberálních ideí. Na konci tohoto období však stát v duchu osvícenství přestal mít zájem na výlučnosti katolického náboženství, povolil všem náboženskou svobodu, nesáhl však k odluce státu od církve po francouzském vzoru. Stát se formoval ke konci tohoto období stále více jako občanská společnost, i když nedošlo k oddělení státu a církve.

Vývoj: V začátcích vlády císařovny Marie Terezie začal ovlivňovat život státu i církve nový světový názor - osvícenství neboli racionalismus, který už nechápal Boha jako bytost činně se účastnící dění ve světě za spolupráce věřících lidí, nýbrž jako bytost, která svět stvořila, ale dále se už o něj nestará, takže veškerou starost o běh světa musí převzít lidský rozum (ratio), zejména osvícený lidský rozum, kterým disponují společenské špičky. To vedlo k prudké změně názoru na roli církve ve společnosti. Církve přestala být považována za respektovanou duchovní mocnost zřízenou Bohem, ale za instituci plně podřízenou státní svrchovanosti a státním zájmům.

Marie Terezie začala centralizovat a byrokratizovat správu zemí, v nichž vládla, omezovat jejich státnost a historická práva. Zejména začala sjednocovat právní řád a odstraňovat partikulární právo. Církve dala pod tuhý státní dozor, zejména správu diecézního a řádového jmění. Papežské buly se nesměly zveřejňovat bez vládního souhlasu (placetum regium). Styk mezi duchovenstvem a římskou kurií byl povolen jen prostřednictvím ministerstva zahraničních věcí. Úřady dávaly svolení ke vstupu do chudých řeholí. V tuzemsku byly zakázány poutě spojené s přenocováním. Byl omezen počet svátků a poutí. Církevní nadace byly věnovány armádě a školství. Zádušní jmění bylo zatíženo kontribucí (zádušní půda byla zdaněna stejně jako půda panská).

Josef II. ještě více zostřil státní dohled nad církvi. S odůvodněním, že většina církevního majetku vznikla z darů bývalých panovníků, zavedl do josefínského státního práva ustanovení, že "církevní statky nepřestaly být statky státními". Církevním orgánům ponechal jen řízení jejich hospodářského provozu pod státním

dozorem tak, aby církevní statky byly spravovány a užívány přesně tak, jak si to přál panovník. Jeho nové placetum regium z roku 1781 odňalo papežům téměř všechnu moc nad církví na území jeho říše.

Poté provedl rozsáhlou sekularizaci církevního majetku. Roku 1781 začal rušit všechny kláštery, které se nezabývaly vzděláváním, vědeckou činností, zdravotnictvím nebo charitativní činností. Rušil zejména kláštery kontemplativních řádů - kartuziánů, kamaldulských mnichů, trinitářů, karmelitánů, servitů, hybernů, paulánů, augustiniánů, eremitů, klarisek, františkánek, augustiniánek, dominikánek a dalších. Majetek zrušených klášterů byl prodáván v dražbě a výtěžek šel do jím ustavených zemských náboženských fondů, později přeměněných v Náboženskou matici. Ty byly ve skutečnosti zemskými státními fondy spravovanými ve prospěch církve, a z nich byla financována výstavba venkovských kostelíků a far a dorovnávání platů kněží v chudých farnostech. Císař tyto fondy založil jako náhradu za zrušení desátků.

V letech 1781 - 1787 zrušil takto císař Josef II. v Čechách celkem 71 mužských a ženských klášterů, na Moravě 38. zato bylo v Čechách zřízeno 250 nových farností.

Roku 1809 nařídil František II., aby církev vydala všechno zlato a stříbro z kostelů státu, aby tak získal další finance na svoje vleklé války. Církev tak přišla o velké množství vzácných kalichů, monstrancí a jiných bohoslužebných předmětů, které vytvořilo zejména barokní umění.

Revoluce v roce 1848 osvobodila církev z nejtuzší formy státního dirigizmu a začalo se hledat vyváženější uspořádání vztahů mezi habsburskou říší a církví. Konkordátem byla církev znovu uvedena do správy svého majetku a zbavena přísného státního dohledu. Habsburský státní útvar si přitom vyhradil jistý vliv na církev, a to s ohledem na podporu, kterou stát církvi poskytoval. Po jednostranném zrušení konkordátu byl nově formulován vztah státu k církvi zákonem č. 50 ř.z. ze dne 7.5.1874, který převzala i Československá republika v roce 1918.

Církvi bylo obnoveno právo zakládat nadace, byla zrušena státní kontrola nad hospodařením církve a byly upraveny vnější právní poměry církve. Kněží přestali být považováni za jistý druh státních úředníků, stát si však ponechal rozhodující vliv na ustanovování nových biskupů, což byli většinou Němci a osoby loajální vůči panovnickému domu. Z toho pak pramenila nechuť českého lidu k církvi po převratu v roce 1918. Církev byla považována za prohabsburskou a nechápalo se, že se takovou stala v důsledku čtyř staletí systematického podrizování církevních zájmů zájmům habsburské monarchie.

Protože patronátní vztahy namnoze zanikaly a náboženský fond nestačil financovat platy kněží, vyvstal naléhavý problém ekonomického zabezpečení chodu církevních institucí. Náboženský fond začal být dotován ze státních prostředků. Obstarávání nových finančních zdrojů pro církev, zejména na stavbu nových kostelů, na placení zaměstnanců a na krytí dalších potřeb farností bylo řešeno uzákoněním tzv. kostelní konkurence. To znamenalo, že všichni obyvatelé farnosti, kteří se hlásili k určitému náboženství, byli povinni přispívat formou kostelní přirážky k obecní dani na náboženské potřeby své farnosti. Tuto povinnost měly i právnické osoby, sídlící ve farnosti.

Pro chudé farnosti byl přijat tzv. kongruový zákon, který zavedl tzv. kongruu. To byl státní příspěvek k příjmům chudých duchovních na dorovnání jejich příjmů. Smyslem kongruí bylo vyrovnání sociálních rozdílů v příjmech kněží bohatších a chudších farností.

Hlavní události páté etapy:

1740 nastoupila na trůn Marie Terezie

- 1741 začátek války o rakouské dědictví (do 1748), zakončen mírem v Cáchách
- 1742 vratislavský mír postoupil po prohrané válce větší část Slezska a Kladsko Prusku
- 1742 zřízena dvorská a státní kancelář pro řízení monarchie
- 1746 založen klášter anglických panen v Praze na Malé Straně
- 1748 dokončen první tereziánský katastr (evidence nemovitostí)
- 1748 Marie Terezie obnovila výnosy proti kacírům
- 1749 papež schválil řád redemptoristů
- 1749 Marie Terezie zrušila stavovské vlády (české místodržitelství a moravskou stavovskou vládu)
- 1749 Marie Terezie vydala tzv. placetum regium, v němž podmiňovala vyhlašování papežských bul předchozím souhlasem dvora
- 1749 Marie Terezie zrušila českou a rakouskou dvorní kancelář a zřídila dvě českým zemím a rakouským zemím společné ústřední instance (direktorium „Spojená kancelář česká a rakouská“ pro společné řízení záležitostí politických a finančních a nejvyšší soudní úřad pro společné soudnictví zemí koruny české a zemí alpských (omezení samostatnosti státu českého)
- 1754 Marie Terezie obnovila výnosy proti kacírům
- 1754 sčítání obyvatelstva (Čechy 2,1 mil. obyv., s Moravou a Slezskem přes 3 mil. obyv.)
- 1756 začala sedmiletá válka (do 1763) ukončená mírem v Paříži
- 1758 založen konvent piaristů na Novém Městě pražském
- 1762 obnovena česká a rakouská dvorní kancelář (obnovení samostatnosti českého státu)
- 1762 vyšla kniha J.J. Rousseaua „Společenská smlouva“, která se stala základem revolučních teorií prosazovaných ve Velké francouzské revoluci
- 1763 trevírský světící biskup Jan Mikuláš z Hontheimu vydal spis, který položil základy febronianismu, směru, který chtěl osvobodit biskupy od závislosti na papeži a tím podřídit více státní správě
- 1764 Marie Terezie obnovila výnosy proti kacírům
- 1767 odstraněn zločin kacírství
- 1768 císařovna Marie Terezie schválila tajné Kounicovy instrukce pro podřízení církve státu
- 1769 zřízeno na základě amortizačních zákonů církevní oddělení při česko-rakouské kanceláři

k usměrňování činnosti církve (to postavilo správu veškerého církevního majetku pod dozor státu, vázalo kupování nemovitostí duchovenstvem na státní souhlas, zakázalo kněžím posílat peníze do ciziny, omezilo církevní pravomoc ve věcech manželských ve prospěch státu, zrušilo právo azylu, omezilo zřizování nových klášterů, předalo zbožné nadace armádě, podrobilo zádušní jmění kontribuci, vydalo nové předpisy o teologickém studiu, zavedlo státní cenzuru teologických spisů, vydalo nové předpisy o vedení církevních matrik, omezilo počet církevních svátků, omezilo přijímání noviců do seminářů a klášterů apod.)

1773 papež Klement XIV zrušil jezuitský řád (u nás byl z majetku jezuitů vytvořen Studijní fond pro školské účely)

1776 zrušení útrpného práva

1777 zřízeno biskupství v Brně (5.12) a olomoucké biskupství (5.12) povýšeno na arcibiskupství, zřízena moravská církevní provincie

1777 důvěrným patentem byla zavedena zvýšená tolerance vůči nekatolíkům

1780 nastoupil na trůn Josef II.

1780 Josef II. zřídil dvorskou duchovní komisi k provedení reformy církve

1781 Imanuel Kant vydal knihu „Kritika čistého rozumu“, v níž kritizoval přehnané chápání osvícenství

1781 sčítání obyvatelstva (Čechy 2,9 mil. obyvv., české země 4,4 mil. obyvv.)

1781 Josef II v březnu zrušil závislost klášterů na zahraničí a řeholníky podřídil místním biskupům, bylo zakázáno volit za představené klášterů cizince

1781 Josef II. v květnu určil jednotlivým klášterům všech řádů a kongregací pevný počet členů, čímž omezil jejich růst, řeholníci cizího původu byli vyzváni, aby opustili zemi

1781 toleranční patent z 10.10. povolil víru katolickou, luterskou, kalvínskou a pravoslavnou a emancipoval Židy, v oblasti kultu, církevní správy a školství zůstalo privilegované postavení katolické církve (katolická církev zůstala církví státní, nekatolické konfese byly jen trpěny)

1781 patentem z 1.11.1781 bylo zrušeno nevolnictví (ale nebylo zrušeno poddanství)

1781 patent z 29.11.1781 zrušil všechny kláštery, které se nezabývaly vyučováním, vědeckou činností nebo humanitární činností (patent se týkal 738 klášterů z 2.000 původních klášterů v císařství, počet řeholníků byl tak snížen o 36.000 osob)

1781 vládní norma z 19.12.1781 na základě nového placetum regium Josefa II. definovala podřízenost církve státu (omezila styk biskupů s papežem a Římem, zrušila závislost klášterů na zahraničních kláštorech, zakázala jejich vzájemné styky, biskupům odňala výchovu kněžstva a světila ji státním seminářům, farní úřady byly dány pod pravomoc krajských úřadů)

- 1781 byly nařízeny rozsáhlé zásahy do liturgie (zkráceny bohoslužebné obřady, nařízeno odstranit z kostelů všechny zbytečné oltáře a obrazy, omezena procesí, snížen počet svátků na 27, všechny slavnosti posvěcení chrámu soustředěny na druhou neděli v říjnu, zakázány koledy, žehnání chlebě a svíček, nařízeno pohřbívání v pytlích místo v rakvích atd.)
- 1782 kabinetní list z 12.1. na základě císařského patentu z 29.11.1781 nařídil rušení a sekularizaci "neužitečných" klášterů (v Čechách zaniklo do r. 1787 71 mužských a ženských klášterů)
- 1782 kabinetními listy Josefa II. z 27.2. a 11.3. byly zřízeny český a moravskoslezský Náboženský fond ke správě sekularizovaného klášterního jmění ve prospěch církve, z něho se financovala stavba nových far a kostelů (v Čechách zřízeno asi 250 nových farností)
- 1783 Josef II. nařídil uzavřít a zrušit všechny kaple, v nichž se nekonaly veřejné bohoslužby
- 1783 Josef II. zrušil náboženská bratrstva a literátské sbory
- 1783 Josef II. nařídil zrušit biskupské semináře a zřídit tzv. generální semináře v jednotlivých zemích habsburské monarchie k zajištění výchovy státu oddaných kněží a k odstranění postranních seminářů při klášterech (v Čechách v Klementinu, na Moravě v Hradisku u Olomouce)
- 1784 Josef II. odňal církevním soudům manželské pře
- 1785 zřízeno biskupství v Českých Budějovicích (20.9)
- 1785 zrušen klášter kanovníků sv. Augustina v Borovanech
- 1785 zřízena piaristická kolej v Brandýse nad Labem
- 1785 vyměřen josefinský katastr (1785 – 1789)
- 1786 vydán občanský zákoník (první díl)
- 1786 církevní a bohoslužebné úkony se mají konat v obou zemských jazycích, poutě na vzdálená poutní místa byly zakázány
- 1787 se svolením pruské vlády byl zřízen samostatný generální vikariát vratislavského biskupství v Těšíně
- 1787 přijetí ústavy USA s rozdělením moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní
- 1789 vydán berní a urbaniální patent
- 1789 vypukla Velká francouzská revoluce, která zavedla politický liberalismus (občanská rovnost, porotní soudy, svoboda projevu, podíl zástupců lidu na moci zákonodárné)
- 1790 začala vycházet Sběrka předpisů politických (Politische Gesetzsammlung)

- 1790 král Leopold II. zrušil generální semináře a vrátil řízení seminářů diecézním biskupům
- 1800 státní rozhodnutí, že patron se má účastnit správy kostelního jmění a jmění církevních ústavů
- 1803 zrušeno postavení biskupů jako říšských knížat ve svaté říši římské národa německého (zavedeno za Oty I Velikého 936 – 973)
- 1804 zřízení dědičného rakouského císařství (František II. se prohlásil císařem Františkem I. (1792 - 1835)
- 1804 František II. svěřil církvi dozor nad národními školami
- 1806 formální zánik středověké německé říše (svaté říše římské národa německého)
- 1809 František II. nařídil církvi vydat všechno zlato a stříbro z kostelů k financování vleklých válek
- 1811 zabavení zlatých a stříbrných předmětů v kostelech
- 1811 vyhlášen 1. června Všeobecný občanský zákoník (platil do 1.1.1951), který zavedl jednotné občanství v zemích předlitavských
- 1814 obnoven jezuitský řád papežem Piem VII.
- 1835 dekretem dvorské kanceláře č. 71 z 20.5. byla osvobozena od daně úřední sídla biskupů
- 1837 založen klášter boromejek v Praze
- 1842 boromejky zřídily nemocnici Pod Petřínem
- 1846 počet obyvatel v českých zemích 6,5 mil.
- 1846 zřízení premonstrátský klášter Svatý Kopeček
- 1848 revoluce proti absolutní monarchii, začátek konstituční monarchie, zrušení poddanství a církevních desátků, oktrojovaná ústava Pillersdorfova z dubna zaručila svobodu vyznání
- 1848 redemptoristé se usadili v Koclfřově
- 1849 František Josef I. vydal zákon, kterým církvi zaručoval svobodné řízení svých záležitostí včetně držení a správy ústavů pro kultové, školní a dobročinné účely a správu nadací patřících k těmto institucím
- 1849 František Josef I. patentem z 4.3. o právech katolické církve stanovil, že se biskupové mohou obracet na papeže ve věcech duchovních bez souhlasu světských úřadů a volně spravovat své diecéze a zrušil ustanovení Ferdinanda II., že jediné dovolené náboženství v Čechách je římskokatolické

- 1849 březnová oktrojovaná ústava pro země předlitavské i zalitavské
- 1849 začalo 1.7. vydávání Říšského zákoníku
- 1850 oktrojovaná ústava vrátila církvi právo samostatně spravovat svoje záležitosti
- 1850 císařské nařízení č. 156/1850 ř.z. z 18.4. k zajištění práv udělených katolické církvi patentem ze 4.března 1849 zrušilo placetum regium Josefa II. a vrátilo biskupům právo samostatně rozhodovat o vnitřních záležitostech církve
- 1850 č. 319/1850 ř.z. ministerské nařízení o katolických bohosloveckých učilištích a fakultách
- 1850 č. 320/1850 ř.z. ministerské nařízení o disciplinárním řízení proti katolickým duchovním
- 1850 Kongregace Školských sester se usadila v Tyršově
- 1851 patenty z 31.12 byla zrušena oktrojovaná ústava a nastolen absolutismus
- 1853 jesuité získali kolej v Bohosudově
- 1854 Kongregace Školských sester se přestěhovala z Tyršova do Horažďovic
- 1855 konkordát vyhlášený císařským patentem č. 195/1855 ř.z. zaručoval církvi právo volně nabývat a spravovat církevní majetek, avšak k jeho zcizení se požadoval souhlas papeže a panovníka (dualismus moci státní a církevní), jmění náboženského a studijního fondu bylo prohlášeno za vlastnictví církve s tím, že je bude jejím jménem spravovat stát (konkordát platil až do roku 1874), obecné školství podřízeno církevnímu doзору, manželské pře podrobeny církevním soudům
- 1858 celostátní předpis o katolickém majetku nařízení č. 95/1858, že zřízení nového řeholního domu vyžaduje státní souhlas
- 1859 Don Bosco zakládá řád salesiánů
- 1860 říjnový diplom z 20.10 zrušil absolutismus, obnovil práva zemská
- 1860 císařské nařízení č. 45/1860 ř.z. řešilo přechod patronátních práv na Izraelity
- 1860 celostátní předpis o katolickém majetku nařízení č. 162/1860 o zcizování a zavazování církevního majetku podle konkordátu
- 1860 nařízení ministerstva spravedlnosti č. 175/1860 o zcizování a zavazování jmění katolických kostelů, obročí a duchovních ústavů
- 1861 oktrojovaná konstituční únorová ústava Schmerlingova tzv. únorová z 26.2. položila základy Předlitavsku

- 1861 obnoven ženský cisterciácký klášter Porta coeli zrušený Josefem II.
- 1862 právní likvidace lenních vztahů (manských a podmanských vztahů) zákonem č. 103/1862 ř.z. (fakticky byla likvidace provedena v letech 1867 - 1869)
- 1863 (1864) český zemský předpis o katolickém majetku
- 1865 pozastavena platnost únorové ústavy z r. 1861
- 1866 mírem pražským končí vazba rakouských zemí na římskou říši národa německého
- 1866 zákon č. 155/1866 ř.z. ruší český nejvyšší lenní soud
- 1866 začala příprava na zaknihování zádušních (kostelních) a obročních (beneficiálních) jmění
- 1867 rakousko - uherské vyrovnání zákonem č. 12/1867 (dva státy rakousko-uherského mocnářství – státní dualismus)
- 1867 prosincová ústava vydaná císařským patentem č. 115/1867 ř.z. ustavila v důsledku rakousko-uherského vyrovnání Předlitavsko jako samostatný stát s názvem „Království a země v říšské radě zastoupené“ a pokud jde o poměry náboženské stanovila v § 2, že církve a náboženské společnosti mají právo se samostatně a svobodně spravovat, ale jsou podřízené všeobecným státním zákonům, z čehož plynulo, že římskokatolická církev je korporací veřejného práva a smí nabývat jen majetek určitého druhu (pro kultovou činnost, vyučování a dobročinnost), že církevní majetek je pod státní ochranou vykovávanou finanční prokuratou, pod státním dozorem a někdy podléhá státnímu schvalování (ústava platila až do roku 1918)
- 1867 zákon č. 142/1867 ř.z. zaručoval, že každá zákonně uznaná církev a náboženská společnost má právo na společný veřejný výkon náboženství, řídí a spravuje svoje vnitřní záležitosti samostatně, zůstává v užívání a držbě svých pro kultus, vyučování a dobročinné účely určených ústavů, nadací a fondů, je však, jako každá společnost, podřízena všeobecným státním zákonům (k němu prováděcí předpis 50/1874 ř.z.)
- 1868 tzv. májové zákony podstatně zredukovaly platnost konkordátu z r. 1855; školský zákon odstranil závislost škol na církvi, školu vyhlásil za nadkonfesijní, církev přišla o většinu svých škol; zákon o manželském právu obnovil platnost občanského zákona z r. 1811 a vyňal otázky manželství z výlučné kompetence katolické církve
- 1868 zákon č. 49/1868 ř.z. upravil mezikonfesní poměry státních občanů a odstranil nerovnoprávné postavení nekatolíků v občanském životě, manželství se už neřídilo kanonickým, ale státním právem
- 1869 zahájen I. vatikánský koncil (1869 – 1870)
- 1869 zrušení lenních svazků
- 1870 jednostranné zrušení konkordátu z r. 1855 rakouskou vládou

- 1871 zákon o pozemkových knihách č. 95/1871 ř.z., kam se začalo zapisovat obroční a zádušní jmění a fondové jmění (zapisování církevního majetku trvalo asi 10 let)
- 1871 vyhlášeno německé císařství
- 1871 obsazen církevní stát (756 – 1871) Itálií, ale Itálie uznávala i nadále svrchovanost papeže nad Vatikánem a Lateránem a přiznala mu stálý roční důchod
- 1874 zákon č. 50/1874 ř.z. upravil tzv. vnější poměry církve, tj. vztah státu a církve tak, že se církev znovu dostala pod přísný státní dohled, zejména ve správě svého majetku, církev je znovu zcela závislá na státních úřadech, čímž byl výslovně zrušen patent č. 195/1855, vyhlášený k realizaci konkordátu s papežem, což bylo v souladu s jednostranným zrušením konkordátu r. 1870
- 1874 zákon č. 51/1874 ř.z. o vyměřování příspěvků náboženskému fondu na úhradu potřeb katolické církve
- 1874 zákon č. 68/1874 ř.z. upravil zákonné uznávání církví a náboženských společností (platil na území ČR až do roku 1949)
- 1874 blahoslavena Anežka Přemyslovna
- 1878 nařízení ministerstva kultu č. 5/1878 ř.z., že záležitosti katolických farních osad obstarávají jako dosud zastupitelstva místních obcí (příspěvky na církev)
- 1878 založen klášter řádu Navštívení Pany Marie v Chotěšově
- 1879 nařízení ministerstva kultu, č. 55/1879 ř.z., že zemský úřad může snížit příspěvek náboženskému fondu v případě církevní stavby
- 1881 založen řád salvatoriánů
- 1881 nařízení ministerstva kultu č. 112/1881 ř.z. o příspěvcích náboženskému fondu na léta 1881 - 1890
- 1884 papež Lev XIII. zřídil v Římě českou kolej Collegium Bohemicum (od r. 1929 Nepomucenum)
- 1885 prozatímní ustanovení č. 47/1885 ř.z. o dotaci katolického duchovenstva z náboženského fondu (zavedení kongruy = nejnižšího příjmu přiměřeného jeho stavu)
- 1886 nařízení č. 17/1886 ř.z., že řád maltézských rytířů potřebuje státní souhlas k majetkovým převodům
- 1886 nařízení č. 107/1886 ř.z. kongrua děkanátů (vikariátů)
- 1887 v Českých Budějovicích založena česká kongregace sester Nejsvětější svátosti (petrinky)
- 1888 v Českých Budějovicích založena česká kongregace bratří Nejsvětější svátosti

(petrini)

- 1888 založen klášter školských sester III.řádu sv. Františka ve Slatiňanech u Chrudimi
- 1890 nařízení č. 7/1890 ř.z. o zvýšení kongruy
- 1890 nařízení č. 65/1890 ř.z. o zvýšení kongruy pomocných duchovních
- 1892 nařízení č. 110/1892 ř.z. o příspěvcích náboženskému fondu v letech 1891 - 1900
- 1894 nařízení č. 15/1894 ř.z. o zlepšení příjmů dignitářů a kanovníků
- 1894 nařízení č. 16/1894 ř.z. o zlepšení kongruy exponovaných pomocných duchovních
- 1895 zákon č. 7/1895 ř.z. o doplnění zákona č. 50/1874 ř.z. o nahrazování potřeb katolických farních obcí
- 1898 nařízení veškerého ministerstva č. 41/1898 ř.z. o služební instrukci pro finanční prokuratury (právní zastupování státu vzhledem ke jmění státnímu a jemu na roveň postavenému)
- 1898 zákon č. 176/1898 ř.z. o dotaci katolického duchovenstva v duchovní správě (kongrua)
- 1898 nařízení ministra věcí duchovních a vyučování a ministra financí č. 205/1898 ř.z. k provedení zákona č. 176/1898 ř.z.
- 1902 zákon č. 48/1902 ř.z. o výslužném katolických správců duchovních při všeobecně užitečných ústavech a kněžských úředníků při katolických ordinariátech, konsistořích a při biskupských seminářích
- 1902 nařízení č. 54/1902 ř.z. k provedení zákona č. 48/1902 ř.z.
- 1905 nařízení č. 22/1905 ř.z. o příspěvcích náboženskému fondu na léta 1901 – 1910
- 1907 zavedeno všeobecné, rovné, stejné a přímé hlasovací právo
- 1907 zákon č. 56/1907 ř.z. o zvýšení nejmenšího příjmu a výslužného katolických správců duchovních podle jejich služebního času
- 1907 nařízení k provedení zákona č. 56/1907 ř.z.
- 1907 v Dubí založen konvent kongregace misionářů Nejsvětějšího Srdce Ježíšova
- 1910 počet obyvatel v českých zemích 10,2 mil.
- 1911 založen ve Varnsdorfu konvent kongregace oblátů blah. Panny Marie
- 1913 nařízení č. 161/1913 ř.z. o příspěvcích náboženskému fondu v desetiletí 1911 až 1920
- 1914 v Litoměřicích založen klášter klarisek-kapucínek

1914 vypukla 1.světová válka (1914 – 1918)

1917 nařízení č. 453/1917 ř.z. o poskytnutí příspěvku katolickému duchovenstvu z podnětu mimořádných, válkou způsobených poměrů

1917 v květnu vyhlášen papežem Řehořem XIII. kodex kanonického práva Codex Iuris Canonici, který nahradil dosud platný Corpus Iuris Canonici z roku 1582

1918 zákon č. 115/1918 ř.z. o zvýšení nejnižšího příjmu (kongruy) a odpočinkových platů katolických duchovních správců jakž i nejnižšího příjmu hodnostářů a kanovníků v metropolitních, katedrálních a konkatedrálních kapitol katolické církve latinského, řeckého a arménského ritu

1918 nařízení č. 228/1918 ř.z. k provedení zákona č. 115/1918 ř.z.

1918 skončila první světová válka

6. etapa od 20. do 21.století (1918 do 2004) - sekularizace

Charakteristika: Církev žije v sekularizované společnosti, která se k církvi staví lhostejně až nepřátelsky. Československý stát s ohledem na Slovensko nesahá k odluce, ale rozsáhle sekularizuje církevní majetek, vrcholu dosahuje sekularizace za vlády komunistů (1948 – 1989), kteří odebrali církvi veškerý produktivní majetek, aby byla finančně téměř zcela závislá na státu. Současně jí znemožnili plnit její sociální funkci ve společnosti zabavením všech zdravotnických a sociálních zařízení. Církev se postupně stává menšinou, která žije v diaspoře. Pokusy vyřešit novým způsobem financování církve nezávisle na státu jsou až dosud neúspěšné.

Vývoj: V roce 1918 vznikla na troskách habsburské monarchie Československá republika. Ta sice kvůli právní kontinuitě převzala rakouské církevní zákonodárství včetně zákona o vztahu státu a církve, avšak postoj státu i společnosti k církvi se podstatným způsobem změnil. Církvi se vytýkalo, že se stala nástrojem monarchie. Heslo "Pryč od Říma" našlo značnou odezvu. Od církve se odštěpila církev československá.

Poprvé v našich dějinách se na našem území církve dostala do situace, kdy státu na církvi v podstatě nezáleželo a nepovažoval ji už za duchovní základ národní identity, protože pluralitní demokracii lépe vyhovoval systém sekularizované společnosti tolerující různá náboženství.

Formálně právně ovšem majetek katolické církve i nadále požíval stejné právní ochrany jako jiná obecně užitečná nadání, jak pravil zákon. Církev byla tedy i nadále uznávána za veřejně prospěšnou organizaci. To ovšem nebránilo státu omezit rozsah církevního majetku v zájmu chudých vrstev zemědělského obyvatelstva.

Na začátku své existence provedla československá republika velkou pozemkovou reformu, jejím politickým cílem bylo odejmout část velkostatků velkým pozemkovým vlastníkům a rozdělit takto získanou půdu bezzemkům. Tato pozemková reforma odňala zákonem č. 215/1919 sb. velkým pozemkovým vlastníkům celkem 2,358.204 ha půdy, z toho 31,5% zemědělské půdy a 68,5% lesní půdy. Záboru podle tohoto zákona podléhalo 234.119 ha církevní půdy.

Stát část této záboru podléhající půdy skutečně zkonfiskoval a převedl novým nabyvatelům, ale u části půdy odložil provedení záboru na pozdější dobu. To vedlo k nejasnosti, kdo je vlastně vlastníkem té půdy, která podléhala odloženému záboru. Byl to stát nebo původní vlastník? Tuto nejasnost vyřešil Nejvyšší

správní soud dne 14.4.1927 usnesením, že zábořem nepřešlo vlastnické právo na stát. Církev stejně jako ostatní velcí vlastníci půdy proto i nadále hospodařila na těchto zábořu podléhajících pozemcích. Kromě toho část zamýšleného zábořu z něj byla vyňata. Skutečně bylo na nové vlastníky převedeno 36.975 ha církevní půdy.

Roku 1926 byl upraven kongruový zákon tak, že přiznával platy duchovním za některé veřejné služby, zejména za vedení matrik.

V roce 1928 byl mezi Československem a Svatým stolcem uzavřen Modus vivendi, kterým byly upraveny vztahy mezi katolickou církví a Československem, avšak prezident republiky jej odmítl podepsat. Modus vivendi ve věci církevního majetku stanovil zásadu, že vnučená státní správa církevních statků je prozatímní až do dohody, která bude mezi oběma stranami uzavřena. Církev se také zavázala, že upraví hranice diecézí do souladu se státními hranicemi. Zánik Československa však zavinil, že k uzavření příslušné zamýšlené dohody už nedošlo

Během nacistické okupace byly některé církevní nemovitosti v odtrženém pohraničí zkonfiskovány a tento majetek byl v pozemkových knihách převeden na Velkoněmeckou říši.

Tyto neprávem a násilně zkonfiskované církevní majetky měly připadnout zpět církvi dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. o vracení majetku. V praxi se však s vracením otálelo tak dlouho, až k němu v důsledku února 1948 vůbec nedošlo.

V roce 1945 se obnovená Československá republika ocitla v důsledku rozdělení Evropy na západ a východ pod silným vlivem komunistické ideologie. Ta prosadila jak znárodnění průmyslu tak revizi první pozemkové reformy. Cílem revize bylo zestátnit všechny zemědělské a lesní celky větší než 50 ha. Revize první pozemkové reformy byla uzákoněna zákonem č. 142/1947 Sb., který přijalo Ústavodárné národní shromáždění dne 11.července 1947. Způsob realizace byl stanoven vládním nařízením č. 194/1947 Sb. ze dne 12.listopadu 1947 o soupisu pozemkového majetku pro revizi první pozemkové reformy a o jejím vyznačení v pozemkových knihách. K soupisu došlo v době od listopadu 1947 do února 1948. Vlastní převzetí začalo v březnu 1948 převzetím majetků olomouckého arcibiskupství, které byly největší, a skončilo koncem roku 1950.

Výměra církevních pozemků přihlášených k revizi první pozemkové reformy činila 77.207 ha v Čechách a 100.571 ha na Moravě, dohromady 177.778 ha v českých zemích. Na Slovensku bylo přihlášeno k revizi 97.108 ha. V celém Československu bylo přihlášeno k revizi první pozemkové reformy 274.886 ha. Z toho mělo být církevním vlastníkům ponecháno 5.203 ha podle §§ 11 a 20 zákona. Záboř se měl tedy týkat 269.683 ha veškeré půdy (zemědělské i lesní).

Ihned po převzetí moci v únoru 1948 však komunisté přikročili k provedení další a tentokrát radikální pozemkové reformy vydáním zákona č. 46/1948 Sb., kterým odňali církvi i ostatním větším vlastníkům pozemky i pod 50 ha. Církev tak přišla o dalších cca 80.000 ha drobných zejména farních pozemků roztroušených takřka po všech obcích, z jejichž výnosu byli podporováni venkovští duchovní a opravovány venkovské kostely (bylo to tzv. kostelní, zádušní a benefiční jmění). Stalo se tak v době, kdy revize první pozemkové reformy byla v běhu a nebyla ještě zcela dokončena. Nová pozemková reforma ovlivnila i průběh revize první pozemkové reformy tím, že se přestalo tak přísně dbát na protokoly o převzetí, z nichž mnohé už nebyly buďto vyhotoveny nebo archivovány. Zdálo se, že už na formálních náležitostech tolik nezáleží. Zákon o nové pozemkové reformě sice připouštěl, aby církvi byly ponechány farní zahrady do 2 ha, ale v praxi byly i ty zmenšovány na minimální velikost.

Oběma zákony o pozemkových reformách přišla církev o všechny pozemky, které jí k zabezpečení výživy duchovních a k zajišťování oprav kostelů, far a klášterů věnovali věřící během uplynulých deseti staletí

jejího působení v naší zemi. Oba tyto zákony stanovily, že má dojít k finanční náhradě za vyvlastněný pozemkový majetek (zákon č. 142/1947 Sb v § 7 a zákon č. 46/1948 v § 9), k tomu však již nikdy nedošlo. Stát tak porušil flagrantním způsobem v civilizované společnosti respektované pravidlo, že za každé vyvlastnění musí být poskytnuta přiměřená náhrada a zmocnil se majetku nahromaděného generacemi věřících pro církve k jejímu hmotnému zabezpečení zadarmo.

Protože tím byla církve zcela zbavena své ekonomické základny, která už i tak po reformách Josefa II. a po pozemkové reformě provedené za první republiky byla nedostatečná a protože církve byla od roku 1948 zcela odkázána na státní pomoc, jelikož kněží neměli být z čeho živi a nebylo za co opravovat kostely a fary, přijal stát ihned zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Jím se zavázal hradit osobní požitky duchovních, jejich cestovní, stěhovací a jiné výlohy, sociální dávky a věcné náklady církve. Zároveň si vyhradil dozírat na církevní majetek a udělovat duchovním státní souhlas k výkonu duchovenské služby a zřídil za tím účelem Státní úřad pro věci církevní.

Kromě toho, že stát zabral veškerý církevní majetek, který byl určený k financování duchovenstva, k údržbě církevních staveb a k financování charitativní činnosti církve, zrušil zákonem č. 218/1949 Sb. také systém patronátů, které byly od nejstarších dob významnou složkou financování údržby a oprav kostelních staveb tím, že všechny patronáty převedl na sebe a ihned přestal takto vzniklou funkci jakéhosi generálního patrona církevních staveb plnit. Částečně pak stát nahradil tento patronátní systém pozdějším zavedením systému památkové péče, která však plnila tuto funkci záchrany kulturního dědictví jen velmi nedostatečně.

Církevní školy byly zestátněny zákonem č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství. Tento zákon nestanovil náhradu za zestátněné majetky, naopak v § 83 výslovně uvedl, že vlastníkům nepřisluší náhrada za omezení jejich práv. Zákonem č. 125/1948 Sb. byly znárodněny bez náhrady lázně včetně těch, které patřily církvi. Zákonem č. 185/1948 Sb.

o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organizaci státní ústavní péče a léčebné péče byly zestátněny léčebné a ošetrovací ústavy, za které měla být poskytnuta podle § 6 náhrada ve výši obecné ceny tohoto majetku, ta však nebyla nikdy poskytnuta. Ústavy sociální péče, které vlastnila církve, byly převedeny na stát vládním nařízením, ačkoliv se má tak stát pouze zákonem. Stejně byly bez vyplacení nebo poskytnutí náhrady nebo náhradních pozemků zabírány budovy a pozemky pro zřízení vojenských újezdů zákonem č. 169/1949 Sb. o vojenských újezdech. V rozporu s mezinárodním právem i ústavou bylo také vyvlastnění církevních nemovitostí na pražském hradu, které nebylo provedeno zákonem, nýbrž pouhou vyhláškou Ústředního národního výboru hlavního města Prahy ze dne 3.8.1955. Tím přišla církve o chrám sv. Víta, kanovnické domy a další nemovitosti.

Tím však zdrcující útok na církve neskončil. ve dnech 13. a 14. dubna 1950 bylo naráz internováno všech 2.200 řeholníků a během července až října téhož roku bylo internováno také všech 10.000 řeholnic. Stát se tímto násilným aktem zmocnil asi 850 klášterních objektů. Protože však tento čin nebyl na rozdíl od záboru zemědělské a lesní půdy podložen zákonem, uznávala prokuratura, že tyto objekty i nadále patří církvi. V rozporu s tímto právním uznáváním církevního vlastnictví klášterů se však v praxi postupovalo tak, že správcem těchto objektů byla ustanovena Náboženská matice, která je obratem "darovala" nejrůznějším státním socialistickým organizacím. V některých případech různé státní orgány jednoduše oznámily internovaným řeholním představeným, že jejich řád má darovat státu ten či onen objekt. Tyto vynucené darovací smlouvy se vyskytovaly hlavně na začátku padesátých let, avšak jeden takový případ je doložen ještě z roku 1986.

Církev se všemi těmito opatřeními dostala pod plnou kontrolu státu. Stát uděloval kněžím prostřednictvím nově zřízené funkce církevních tajemníků souhlas k výkonu kněžské služby a dával jim tak nízké platy, že bylo hrdinstvím z nich žít. Církví zůstaly ve vlastnictví jen kostely, fary a farní zahrady. Církev byla zatlačena do kostelů, na veřejnosti nemohla působit.

Církevní spolky byly zrušeny. Pokusy vychovávat mládež ve víře byly sledovány a potlačovány. Zřízením organizace vlasteneckých kněží se stát pokusil infiltrovat řady kněží ovlivňováním slabších jedinců.

S osobou kardinála Tomáška však církev získala do svého čela muže, který se dokázal vypracovat z původně loyální pozice na neohroženého zastávce lidských práv a bojovníka proti vnitřnímu rozvracení církve. Na změnu jeho postoje měl velký vliv papež Jan Pavel II, který ho při občasných návštěvách Říma povzbuzoval ke statečnosti. Za to platil izolováním od veřejnosti a důsledným dohledem StB nad všemi svými styky.

Když došlo k převratu v listopadu roku 1989, byla právě díky kardinálu Tomáškovu pozice církve u veřejnosti vnímána se značnými sympatiemi. Všeobecně se očekávalo, že církev začne hrát ve společnosti významnou úlohu jako nositelka nejvyšších duchovních, mravních a kulturních ideálů. Protiútok však na sebe nenechal dlouho čekat. Bylo k němu využito právě otevřené otázky financování církve v postkomunistickém demokratickém systému vlády. Debata v parlamentu o vrácení církevního majetku narazila na prudký odpor levicových a liberálních politických sil, které si přály, aby církev zůstala bez majetku a na státu ekonomicky závislá, protože si od takového stavu slibovaly oslabení vlivu církve na společnost. Ukázalo se, že vymanění církve ze státní ekonomické kazajky si vlastně přejí jen křesťané, a to ještě ne všichni, a jejich politická síla v parlamentu byla slabá. Rozhodl postoj slovenské HZDS, která si chtěla v budoucnu připsat sama zásluhu o vrácení církevního majetku na Slovensku církvi a která proto hlasovala proti vrácení církevního majetku. To rozhodlo nadlouho, že majetek nebyl církvi vrácen.

Za mediálního zpochybňování oprávněnosti a potřebnosti vrácení církevního majetku učinil parlament nápravu alespoň ve věci státního dozoru nad církví a ve věci navrácení základních klášterních budov řeholním řádům, kde byla křivda spáchaná na církvi nejkřiklavější. V roce 1990 byla nejprve zrušena zákonem č. 16/1990 Sb. nejvíce diskriminující ustanovení o státním dohledu nad církví, zejména udělování státních souhlasů k výkonu duchovenské služby. Pak byly přijaty dva zákony, které vrátily řeholním společenstvím jejich nejdůležitější kláštery, aby mohla obnovit svou násilně přerušenu činnost. Byly to zákony č. 298/1990 Sb. a č. 338/1991 Sb. Prvním zákonem bylo vráceno v ČR 57 klášterů, druhým zákonem 113 klášterů. Celkem bylo vráceno v ČR 86 mužských klášterů a 84 ženských klášterů. Hospodářské zázemí klášterům vráceno nebylo, pouze nejnútnejší příslušenství, jako byla nádvoří, zahrady apod. Ke třetí vlně vrácení klášterů, která byla původně očekávána, však již nedošlo.

V roce 1991 došlo také k novému uspořádání vztahu státu a církvi a náboženských společností přijetím zákona č. 308/1991 Sb. o svobodě náboženské víry a postavení církvi a náboženských společností. Tento zákon jim poskytl naprostou vnitřní svobodu uspořádat své vnitřní poměry podle vlastního uvážení. Vymezil také jejich práva a uložil jim povinnost registrovat se u státu včetně povinnosti evidovat u státu všechny odvozené církevní útvary a instituce s vlastní právní subjektivitou.

Zůstaly však i nadále otevřené dva velké problémy. Jeden z nich bylo vrácení budov diecézím a druhý byla nedořešená otázka finanční náhrady nebo vrácení zemědělské a lesní půdy. Český stát učinil jen nepatrný krok vpřed oproti zaniklému Československu a to ve věci vrácení budov. Pokud jde o vrácení budov, církev vlastnila podle průzkumů prováděných po roce 1989 před únorem 1948 celkem 6476 budov a staveb různé kvality a hodnoty od význačných budov jako jsou zámky až po zpevněné plochy, skleníky, stoly a kůlny. Stát projevil ochotu vládním usnesením č. 211/1997 některé budovy a stavby vrátit. Církev z nich proto vytipovala 2665 nemovitostí, o jejichž vrácení projevila zájem, protože by mohly být využity k dalšímu rozvoji církevních aktivit. Když se ale ukázalo, že je tento požadavek považován ze strany vlády

za neúměrně veliký, zredukovala církev své požadavky jen na 710 nemovitostí. Z nich vláda Václava Klause přijala k dalším úvahám o vrácení 232 nemovitostí s tím, že jednotlivé požadavky budou individuálně posuzovány.

Těchto 232 budov bylo rozděleno vládou do tří kategorií:

1. ty, které mohou být bez problémů vydány
2. ty, jejichž vydání je z nějakého důvodu sporné
3. ty, jejichž vydání není pro státní správu žádoucí.

Vláda souhlasila, aby z budov první kategorie byly vráceny ty, které splňují podmínky vyhlášky č. 119/1998 Sb. nebo zákona č. 92/1991 Sb. Podmínkou faktického vydání budovy církvi měl být souhlas držitele, kterým byl buďto stát nebo jím financovaná rozpočtová a příspěvková organizace. Kromě toho každý případ návrhu na vydání budovy musel být ještě individuálně projednán a schválen vládou. Stát se tím jistil, aby vrácením budov nevznikly pro stát dodatečné finanční požadavky, například na výstavbu nové budovy apod.

Vláda tím podle svého názoru neporušila rozsudek Nejvyššího soudu č. 404/1996 ze dne 29.5.1997 o tom, že restituce církevního majetku vyžaduje zákon podobně jako tomu bylo u řádových budov vydáním speciálních zákonů č.298/1990 Sb. a č. 338/1991 Sb., protože se k zamýšlenému vydání měly použít obecně platné předpisy.

Tošovského vláda respektovala rozhodnutí Klausovy vlády a pokračovala ve zkoumání několika případů přicházejících v úvahu, avšak sociálně demokratická Zemanova vláda se rozhodla toto zkoumání zastavit a budovy nevydávat. Ne všechny nemovitosti určené vládními usneseními k vrácení církvi však byly skutečně vydány, ze 118 k převodu schválených nemovitostí bylo do vlastnictví církve převedeno 83 nemovitostí.

Vztah církve a státu zkomplikoval nový zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církvi a náboženských společností. Ten nahradil předchozí zákon z roku 1991 a posílil kontrolu státu nad církvemi a náboženskými společnostmi. Stal se proto předmětem sporu u Ústavního soudu a stejně tak se bojuje na politické půdě o jeho novelizaci, ve které se snaží ministerstvo kultury nahradit princip evidence církevních právnických osob jejich registrací, ačkoliv právě toto Ústavní soud odmítl. Ústavní soud zrušil totiž ty pasáže zákona, které nedovolovaly považovat charity za přímou součást církve a dále rozhodl, že církevní právní osoby, jako jsou farnosti, řády, kongregace apod. nesmí stát registrovat (mít právo veta při jejich zřizování, změnách a rušení), nýbrž pouze evidovat (vzít na vědomí), protože jejich zápis v evidenci ministerstva kultury má pouze deklaratorní a nikoliv konstitutivní charakter.

Hlavní události šesté etapy:

1918 vznik Československé republiky dne 28.10.1918 (zákon č. 11/1918 Sb.)

1918 zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého stanovil, že dosavadní říšské a zemské zákony zůstávají prozatím v platnosti (nařízení č. 162/1860, nařízení č. 175/1860 a zákon č. 50/1874 ř.z.)

1918 zákon o prozatímní ústavě č. 37/1918 Sb.

1919 zákon č. 111/1919 Sb. o doplnění trestního zákona č. 117/1852 ř.z. o trestání přečinů proti náboženství

- 1919 zákon č. 189/1919 Sb. o soukromých ústavech vyučovacích
- 1919 první pozemková reforma zákonem č. 215/1919 Sb. ze dne 16.4., které podléhali velcí pozemkoví vlastníci s velkostatky nad 200 ha, reformě podléhalo v Čechách a na Moravě celkem 234.119 ha církevní půdy, z toho bylo skutečně převedeno na nové nabyvatele 36.975 ha, zbytek podléhal záboru, ale nebyl církvi odňat
- 1919 zákon č. 318/1919 Sb. o zajištění půdy drobným pachtýřům
- 1919 zákon č. 320/1919 Sb. o rovnocennosti občanského a církevního sňatku
- 1919 zákon č. 387/1919 Sb. o doplnění některých ustanovení zákona č. 215/1919 o zabránění velkého majetku pozemkového
- 1920 8.1. založena církev československá
- 1920 zákon č. 84/1920 Sb. zrušil § 5 zákona č. 115/1918 Sb.
- 1920 Československo a Vatikán navázaly diplomatické styky
- 1920 ústavní zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky (neuvedl nic o poměru církve a státu a právním základu církví a náboženských společností státem uznaných)
- 1920 ústavní listina republiky československé č. 126/1920 Sb., která upravila svobodu učení, svědomí a projevu
- 1920 byla zrušena platnost zákona č. 142/1867 ř.z. uvozovacím zákonem k ústavní listině, avšak zákon č. 50/1874 ř.z. zůstal v úplatnosti
- 1920 zákon č. 189/1920 Sb. o úpravě platů profesorů při teologických učilištích diecézních a představených při biskupských kněžských seminářích
- 1920 zákon č. 245/1920 Sb. o připočítávání válečných let kněžím z duchovní správy v minulé válce k vojenské službě povoláním
- 1920 zákon č. 246/1920 Sb. o zvýšení kongruy římskokatolického duchovenstva
- 1920 zákon č. 329/1920 Sb. o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (zákon náhradový)
- 1920 nařízení č. 536/1920 Sb. o úpravě příspěvku uloženého vlastníkům zabraného majetku pozemkového
- 1921 sčítání lidu – Československo má 13,6 mil. obyv., v českých zemích se hlásí k ř.-kat. náboženství 82,0% obyvatel
- 1921 nařízení vlády č. 53/1921 Sb. jímž se stanoví podle § 41 náhradového zákona závazné stupnice cen pro vyměření náhrady za zabraný majetek pozemkový státem převzatý

- 1921 zákon č. 108/1921 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 215/1919 Sb. o pozemkové reformě ve znění zákona č. 387/1919 Sb.
- 1922 založena kongregace bratří těšitelů z Getseman
- 1922 zákon č. 220/1922 Sb. kterým se mění a doplňuje zákon náhradový č. 329/1920 Sb.
- 1922 nařízení vlády č. 296/1922 Sb. kterým se mění a doplňuje nařízení vlády č. 53/1921 Sb. ve znění nařízení vlády č. 222/1922 Sb., jímž se vydávají předpisy závazné pro určování a vypočítávání přejímací ceny za zabraný majetek pozemkový státem převzatý
- 1925 zákon č. 96/1925 Sb. o vzájemných poměrech náboženských vyznání
- 1926 zákon č. 122/1926 Sb. o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností státem uznaných případně recipovaných (kongruový zákon)
- 1926 vládní nařízení č. 144/1926 Sb. o nemocenském pojištění duchovních církví a náboženských společností státem uznaných (recipovaných) a učitelů veřejných škol obecných a občanských
- 1927 daňový zákon č. 177/1927 Sb. vyňal kostely a fary z daně domovní a fondy pro stavbu a udržování chrámů a fondy pro bohoslužbu z daně rentové
- 1928 založen Opus Dei
- 1928 modus vivendi (Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí ze 17.12.1927) o vzájemných vztazích (platnost od 2.2.1928) stanovil, že
- žádná část československého území nebude podřízena zahraničnímu ordináři
  - žádná československá diecéze nebude přesahovat státní hranice
  - ke jmenování biskupů papežem dává vláda souhlas
  - biskupové před nástupem složí slib věrnosti republice
- 1928 vládní nařízení č. 124/1928 Sb. o úpravě platů duchovenstva
- 1929 vládní nařízení č. 11/1929 Sb. o změně nemocenského pojištění duchovních
- 1929 papež Pius XI. přeměnil rytířský řád Německých rytířů v řád řeholních kanovníků s názvem Bratři Německého řádu Panny Marie Jerusálémské
- 1929 vznik státu Vatikán – dne 11.2. uzavřeny tři lateránské smlouvy (první uznává mezinárodněprávní subjektivitu Apoštolského stolce a garantuje mu výkon státních funkcí na území nově zřízeného územního útvaru Vatikánské město, druhá odškodňuje Apoštolský stolec za zabor Církevního státu a třetí je konkordát o postavení katolické církve v Itálii (postavení katolického náboženství jako státního bylo zrušeno konkordátem uzavřeným mezi Itálií a Svatým stolicí v r. 1984)
- 1930 při sčítání lidu se hlásí k ř.-kat. náboženství 78.5% obyvatel, republika má 14,7 mil. obyvatel
- 1930 vládní nařízení č. 99/1930 Sb. o odpočivném a zaopatřovacích platech duchovních

- 1933 úprava postavení Finanční prokuratury zákonem č. 97/1933 Sb. v poměru k církevnímu jmění (kompetence omezena jen na kmenové jmění a Náboženskou matici)
- 1934 uzavřena dohoda s vratislavským arcibiskupstvím o způsobu provedení pozemkové reformy na statcích arcibiskupství
- 1936 vládní nařízení č. 82/1936 Sb. k zákonu č. 97/1933 Sb. stanovící pravidla zastupování katolického církevního majetku
- 1938 mnichovský diktát velmocí z 29.9., vídeňské rozhodnutí (arbitráž) z 2.11, zábor Sudet
- 1939 zánik Československé republiky, vznik Slovenské republiky 14.3. a vznik Protektorátu Čechy a Morava 15.3.
- 1940 vypukla 2.světová válka (1940 – 1945)
- 1941 na území Protektorátu zakázána činnost řádu Milosrdných bratří
- 1942 vládní nařízení č. 291/1942 Sb. o poplatcích za vydávání úplných výpisů z církevních matrik
- 1945 ukončení druhé světové války
- 1945 obnovení Československé republiky
- 1945 dekret presidenta republiky č. 116/1945 Sb. o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností uznaných případně recipovaných a o platovém přídavku k nejnižšímu ročnímu příjmu duchovenstva
- 1946 obnovení diplomatických styků s Vatikánem
- 1946 zákon č. 112/1946 Sb., kterým se mění zákon č. 304/1921 Sb., o zabírání budov nebo jejich částí pro účely veřejné
- 1946 vyhláška č. 113/1946 Sb. o úplném znění zákona o zabírání budov nebo jejich částí pro účely veřejné
- 1946 zákon č. 167/1946 Sb., kterým se rozšiřuje platnost zákona č. 116/1945 Sb. na Slovensko
- 1947 vyhláška č. 11/1947 Sb. o vyvlastnění k účelům vojenských výcvikových táborů
- 1947 revize první pozemkové reformy zákonem č. 142/1947 Sb. z 11.7.1947 (týkala se v dnešní České republice 177.698 ha církevního majetku nad 50 ha, z toho 115.696 ha diecézního majetku, 54.522 ha řeholního majetku a 7.40 ha nadačních fondů, na Slovensku 96.978 ha), z uvedených 177.698 ha připadalo na zemědělskou půdu 25.229 ha tj. 14,2% a na lesní půdu 152.469 ha tj. 85,8%
- 1947 vládní nařízení č. 194/1947 Sb. z 18.listopadu o soupisu pozemkového majetku pro

- revizi první pozemkové reformy a o jejím vyznačení ve veřejných knihách
- 1948 vládní nařízení č. 1/1948 Sb. ze 7.ledna, kterým se provádějí některá ustanovení zákona o revizi první pozemkové reformy (revizní komise a rolnické komise)
- 1948 vládní nařízení č. 14/1948 Sb. o vzdělání učitelů náboženství škol obecných a měšťanských
- 1948 převzetí moci Komunistickou stranou Československa dne 25.února
- 1948 generální tajemník ÚAV Národní fronty požaduje na jednání s pražským arcibiskupem, aby hierarchie zaujala kladný postoj k novému režimu
- 1948 biskupská konference v Brně 4.března odmítla prohlášení loajality a podpory novému režimu s odůvodněním, že katolická církev se neváže na žádnou formu státní nebo politickou a odmítla politickou činnost kněží a jejich kandidaturu do parlamentu
- 1948 13.března začalo přebírání církevního pozemkového majetku podle zákona č. 142/1947 Sb. státem
- 1948 zákon č. 68/1948 Sb. ze 17.března o zvláštním přídatku duchovenstvu v činné službě církví a náboženských společností kongruálních a dotačních
- 1948 18.března vyzvalo předsednictvo ÚAV Národní fronty představitele všech církví, aby se přihlásili k budovatelskému programu obrozené Národní fronty a spolupracovali s akčními výbory Národní fronty, Národní fronta vytvořila církevní komise v krajích a v ústředí
- 1948 zákon č. 44/1948 Sb. z 21.března, kterým se mění a doplňuje zákon o revizi první pozemkové reformy
- 1948 nová pozemková reforma č. 46/1948 Sb. z 21.3.1948, zábor všeho ostatního církevního majetku zejména farního a nadačního, ve vlastnictví církve zůstaly jen kostely, fary a farní zahrady, výměra zabraného církevního majetku se odhaduje na 30.000 ha, z toho 20.000 ha lesů a 10.000 ha zemědělské půdy (přesná výměra není známa, protože údaje o nové tzv.druhé pozemkové reformě uložené v archívu ministerstva zemědělství nebyly systematicky zpracovány)
- 1948 vládní nařízení č. 91/1948 Sb. z 20.dubna, o dodatečném soupisu pozemkového majetku pro revizi první pozemkové reformy (opatření proti unikání revizi zcizením nebo rozdělením pozemkového majetku)
- 1948 22.dubna jedná delegace Národní fronty s pražským arcibiskupem o kandidaturách kněží do zastupitelských orgánů
- 1948 biskupská konference v Olomouci 3.května zakazuje politickou činnost kněží
- 1948 vládní nařízení č. 90/1948 Sb. ze dne 13.dubna, jímž se mění a doplňuje vládní nařízení č. 1/1948 Sb. (působnost místních a okresních rolnických komisí)

- 1948 dne 10. května se konalo první zasedání katolické sekce církevní komise při ÚAV Národní fronty, která zasedala ještě 14.5., 24.5., a 18.6. a jednala o církevním školství, tisku a náhradě za vyvlastněný majetek, za prohlášení loajality slibovala Národní fronta církvi náhradu za vyvlastněný majetek a omezené řízení církevního školství a tisku, k přerušení jednání v červnu vedla církevní suspenze ministra Plojgara za nedovolenou kandidaturu ve volbách
- 1948 školský zákon č. 95/1948 Sb. z 10. května, kterým byly postátněny všechny veřejné školy a školy s právem veřejnosti
- 1948 vyhláška č. 145/1948 Sb. z 12. května o úplném znění zákona o revisi první pozemkové reformy
- 1948 Národní fronta navrhla 14. května připravit zvláštní zákon o hospodářském zabezpečení církve po provedení pozemkové reformy
- 1948 zákonem č. 125/1948 Sb. z 3. června byly znárodněny přírodní léčivé zdroje a lázně včetně církevních
- 1948 Ústava Československé republiky č. 150/1948 Sb.
- 1948 10. června první schůze církevní komise ÚV KSČ (tzv. církevní šestky), která vypracovala směrnice pro Národní frontu, jak jednat s biskupy
- 1948 zákonem č. 185/1948 Sb. z 3. srpna byly postátněny léčebné a ošetrovací ústavy včetně církevních
- 1948 zákon č. 213/1948 Sb. z 8. srpna o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, který legalizoval opatření akčních výborů
- 1948 vypracován návrh na dlouhodobý plán postupného překonávání náboženství v ČSR ve třech etapách s cílem vytvoření národní katolické církve
- 1948 zákon č. 231/1948 Sb. ze 16. října na ochranu lidově demokratické republiky, který obsahoval ustanovení proti zneužívání duchovenského úřadu k nepřátelským projevům vůči lidově demokratickému řádu
- 1948 vyhláška ministerstva zemědělství č. 234/1948 Sb. z 22. října o přenesení působnosti ministerstva zemědělství v některých věcech pozemkové reformy (knihovány provede Národní pozemkový fond)
- 1948 ve Státní bezpečnosti bylo vytvořeno církevní oddělení
- 1948 koncem roku zastaveny další církevní časopisy a podniknut zákrok proti církevním spolkům
- 1949 12. ledna předložilo církevní oddělení Národní fronty návrh na „Další opatření v církevní politice“
- 1949 19. ledna církevní delegace jednala s prezidentem a vypracovala memorandum s 10

požadavky církve

- 1949 4. února ministr zahraničí odmítl návrh Svatého stolce jednat o církevních záležitostech
- 1949 17. února na žádost biskupů jednání katolické sekce ÚAV Národní fronty s představiteli církve, stát požadoval veřejné vyhlášení kladného postoje episkopátu k režimu, nebránit pokrokovým kněžím v účasti na veřejném životě a revokovat suspenzi 3 kněží, kteří se angažovali ve prospěch režimu
- 1949 biskupská konference ve Starém Smokovci 22. března odhalila odposlouchávací zařízení a rezignovala na další jednání s režimem
- 1949 zasedání předsednictva ÚV KSČ 25. dubna stanovilo novou ostrou linii církevní politiky se zaměřením na vytvoření rozkolu v církvi vytvořením obrodného hnutí katolíků a ustavilo církevní komisi ÚV KSČ (církevní šestku) k řízení církevní politiky
- 1949 výnos ministerstva informací z 27.4.1949 zastavil vydávání církevních periodik, Act curie a omezil rozšiřování informací rozmnožovaných cyklostylem
- 1949 28. dubna rozhodla církevní komise ÚAV Národní fronty o založení obrodného hnutí „Katolická akce“
- 1949 biskupská konference v Olomouci schválila oběžník kněžím o protiústavnosti postupu vlády proti církvi
- 1949 10. června za přítomnosti 300 osob byla založena Katolická akce v Obecním domě
- 1949 15. června prohlásila biskupská konference Katolickou akci za schizmatické hnutí
- 1949 StB obsadila pražské arcibiskupství
- 1949 20. června vydalo ministerstvo školství tři výnosy o schvalování ordinariátních oběžníků, pastýřských listů a dalších dokumentů určených kněžím a veřejnosti ministerstvem před jejich odesláním, o hlášení porad předem a jejich konání za účasti zástupce národního výboru a o neplatnosti církevních trestů politicky angažovaným kněžím
- 1949 20. června vydal Svatý stolec dekret, kterým odsoudil katolickou akci a exkomunikoval její účastníky
- 1949 28. června vydal Svatý stolec exkomunikační dekret nad všemi katolíky, kteří vstoupí do Komunistické strany nebo ji budou podporovat
- 1949 zákonem č. 169/1949 Sb. z 2. července byly zřízeny vojenské újezdy často na církevní půdě
- 1949 15. července projednalo předsednictvo ÚAV Národní fronty návrh nového zákona o hospodářském zabezpečení církví
- 1949 zákonem č. 217/1949 Sb. ze 17. října byl zřízen Státní úřad pro věci církevní k realizaci státního dozoru nad církvemi

- 1949 zákon o hospodářském zabezpečení církví č. 218/1949 Sb. ze 17.října zrušil všechny předchozí předpisy o právních poměrech církví a náboženských společností, zavedl krytí ekonomických nároků církví ze státního rozpočtu, převedl na stát všechny patronáty a zavedl státní dozor nad církvemi a náboženskými společnostmi
- 1949 vládní nařízení č. 219/1949 Sb. z 26.října o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve stanovilo podrobnosti státního dozoru
- 1949 vládní nařízení č. 223/1949Sb. z 26.října o hospodářském zabezpečení náboženských společností státem
- 1949 vládní nařízení č. 228/1949 Sb. z 27.prosince o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní
- 1949 zákon o matrikách č. 268/1949 Sb. z 27.prosince prohlásil církevní matriky za majetek státu
- 1949 zákonem č. 270/1949 Sb. z 29.prosince o finančních prokuraturách bylo zrušeno soudní zastupování katolického církevního majetku finanční prokuraturou
- 1950 při sčítání lidu se hlásí k ř.-kat. církvi 76,4% obyvatel
- 1950 v březnu začal proces proti 10 představitelům řádů pro protistátní činnost
- 1950 v březnu přestaly existovat diplomatické styky mezi ČR a Svatým stolcem, i když nebyly formálně přerušeny
- 1950 bohoslovecká fakulta vyňata ze svazku Univerzity Karlovy
- 1950 v dubnu ve dnech 13.-14. 4 a 26. – 27.4 bylo internováno 2:200 řeholníků dne 26.- 27.4 a ve dnech 3.- 4.5. 10.000 řeholnic
- 1950 28.dubna byla likvidována řeckokatolická církev a biskupové internováni
- 1950 nařízení č. 21/1950 Sb. o odepsání parcel na území vojenských újezdů z pozemkových knih
- 1950 v červenci bylo na Velehradě založeno hnutí vlasteneckých kněží v čele s mírovým výborem katolického duchovenstva
- 1950 zákonem č. 88/1950 Sb zrušen § 13 zákona č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví (trestní ustanovení)
- 1950 vládní nařízení č. 112/1950 Sb. o bohosloveckých fakultách (zrušeny všechny diecézní semináře a ponechána jen Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze, později přenesená do Litoměřic)
- 1950 vládní nařízení č. 121/1950 Sb., kterým se vydává platový řád pro laické učitele náboženství

- 1950 vyhláška Státního úřadu pro věci církevní č. 351/1950 Ú.l. z 21.5. o převzetí správy některých majetkových podstat náboženským fondem
- 1950 vyhláška Státního úřadu pro věci církevní č. 352/1950 Ú.l. z 31.5. o sloučení všech tří náboženských fondů v jediný náboženský fond , který spravuje Státní úřad pro věci církevní
- 1950 administrativní zrušení řeckokatolické církve
- 1950 občanský zákoník (tzv. střední občanský zákoník) č. 141/1950 Sb. zrušil obecný zákoník občanský z 1.6.1811
- 1951 7.března byl donucen pražský arcibiskup opustit svoje sídlo a byl mu přikázán nucený pobyt mimo pražskou arcidiecézi
- 1951 12.března složili slib věrnosti republice 2 čeští biskupové, 3 slovenští biskupové a 2 další ordináři
- 1951 Náboženský fond přejmenován dne 10.7. na Náboženskou matici
- 1951 ustaven Celostátní mírový výbor katolického duchovenstva
- 1952 zrušeny finanční prokuratury
- 1953 Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta přestěhována do Litoměřic
- 1954 generální prokuratura ČSSR se vyjádřila, že církevní majetek nebyl zestátněn a že jde o soukromé vlastnictví
- 1954 vládní nařízení č. 29/1954 Sb. o archivnictví
- 1954 vládní nařízení č. 30/1954 Sb. z 6.4. o darech ve prospěch státu
- 1954 vládní nařízení č. 55/1954 Sb. o chráněné oblasti Pražského hradu
- 1955 vyhláškou Ústředního národního výboru hlavního města Prahy č. 27/1955 ze dne 19.5.1955 zveřejněnou ve Sbírce nařízení a vyhlášek hlavního města Prahy byly církvi odňaty nemovitosti na Pražském hradu včetně katedrály sv. Víta
- 1956 Celostátní mírový výbor katolického duchovenstva se přeměnil na Mírové hnutí katolického duchovenstva
- 1959 vládní nařízení č. 15/1959 Sb. o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru (odnětí vlastnického práva)
- 1959 vládní usnesení č. 1047/1959 ze dne 9.12.1959 o převzetí ústavů sociální péče České katolické charity, církví a náboženských společností do správy národních výborů
- 1960 vyhláška min. školství a kultury č. 56/1960 Sb. o úhradě nákladů na udržování a obnovu

kulturních památek

- 1960 ústava Československé socialistické republiky č. 100/1960 Sb.
- 1961 trestní zákon č. 140/1961 Sb. (církevní majetek dostává v § 139 stejnou trestní ochranu jako majetek v socialistickém vlastnictví)
- 1962 začal druhý vatikánský koncil (1962 - 1965)
- 1962 vyhláška předsednictva č. 37/1962 Sb. o úhradě nákladů na udržování a obnovu kulturních památek
- 1963 zákon o rodině č. 94/1963 Sb. umožnil v § 10 uzavírání církevních sňatků, avšak až po uzavření manželství před místním národním výborem
- 1964 zákon č. 22/1964 Sb. o evidenci nemovitostí
- 1964 občanský zákoník č. 40/1964 Sb. zrušil občanský zákoník č. 141/1950 Sb.
- 1965 pražský arcibiskup Beran jmenován kardinálem a odchází do Říma
- 1965 skončil druhý vatikánský koncil
- 1965 zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb. umožňuje působení duchovních ve vězeňství
- 1967 zákon o správním řízení č. 71/1967 Sb.
- 1968 tzv. pražské jaro, ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci
- 1968 znovu povolena řeckokatolická církev
- 1970 nařízení č. 69/1970 Sb., kterým se zrušují některá ustanovení vl. nař. č. 219/1949 Sb., č. 221/1949 Sb., č. 222/1949 Sb. a č. 223/1049 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem
- 1971 vzniklo Sdružení katolických duchovních Pacem in terris
- 1971 zákon č. 146/1971 Sb. nepřímo novelizuje zákon č. 218/1949 Sb.
- 1972 Kladsko připojeno k vratislavské arcidiecézi
- 1975 zákon č. 74/1975 Sb., kterým se upravuje působnost na úseku hospodářského zabezpečení církví a náboženských společností státem
- 1978 Těšínsko bylo připojeno k arcidiecézi olomoucké dne 1.1.
- 1978 zákon o školských zařízeních č. 76/1978 Sb. novelizoval část školského zákona č. 186/1960 Sb.

- 1981 nařízení vlády Československé socialistické republiky č. 47/1981Sb. o úpravě osobních požitků poskytovaných československým státem duchovním církví a náboženských společností
- 1982 změna a doplnění občanského zákoníku
- 1982 papež Jan Pavel II. zakázal Sdružení katolických duchovních Pacem in terris
- 1983 vydán nový Codex Iuris Canonici
- 1984 zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon) č. 29/1984 Sb. nahradil školský zákon č. 186/1960 Sb.
- 1985 na pouti na Velehradě vypískán ministr kultury
- 1987 petice 31 bodů Augustina Navrátila (podepsalo ji 600 000 lidí)
- 1989 svatořečena sv. Anežka česká Přemyslovna 12.11.
- 1989 pád komunistického režimu 17.11.
- 1989 v prosinci se rozpustilo Sdružení katolických duchovních Pacem in terris
- 1990 založen augustiniánský klášter Brno - Tuřany
- 1990 zákon č. 16/1990 Sb. zrušil státní dohled nad církví úpravou zákona č. 218/1949 Sb. (změna § 1 a zrušení § 7)
- 1990 ustavena Biskupská konference ČSFR 14.5.
- 1990 zákon č. 163/1990 Sb. o bohosloveckých fakultách znovu začlenil pražskou teologickou fakultu do Univerzity Karlovy
- 1990 zákon č. 171/1990 Sb., kterým byl novelizován školský zákon č. 29/1984 Sb., povolil v § 57b,c zřizování církevních škol, středisek praktického vyučování a učilišť
- 1990 zákon č. 298/1990 Sb. o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého vrátil do vlastnictví církve v ČSFR 77 objektů, z toho 57 řeholím v ČR a 15 řeholím v SR a 5 budov arcibiskupství olomouckému
- 1990 zákonné opatření předsednictva ČNR č. 307/1990 Sb. o působnosti orgánu ČR při provádění zákona o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého (schválené usnesením ČNR č. 61/1990/3 Sb.)
- 1990 vyhláška federálního ministerstva práce a soc. věcí č. 571/1990 Sb. o odměňování učitelů náboženství
- 1990 vyhláška federálního ministerstva zahraničního obchodu č. 572/1990 Sb. o osvobození zboží dováženého pro potřebu státem registrovaných církví, náboženských společností,

- řeholních řádů, kongregací a jejich charitativních zařízení od dovozního cla
- 1990 nařízení vlády ČSFR o úpravě osobních požitků poskytovaných duchovním církví a náboženských společenství
- 1990 Česká biskupská konference lituje v dopisu Německé biskupské konferenci utrpení sudetských Němců (3.9.) v odpovědi na omluvu NBK za viny nacizmu (8.3.)
- 1991 ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění ČSFR dává církvi právo rozhodovat svobodně o svých záležitostech
- 1991 zákon o majetku obcí č. 138/1991 Sb. řeší vznik obecního majetku
- 1991 zákon ČNR č. 172/1991 Sb. o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí (včetně části původního církevního majetku, jehož převod na obce nebyl státem blokován jako tomu bylo později u zemědělské a lesní půdy)
- 1991 zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku č. 229/1991 Sb. v později upraveném znění blokoval v § 29 nakládání s církevní půdou
- 1991 zákon o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností č. 308/1991 Sb. ze 4.7. (pro ekonomické zabezpečení církve zůstal i nadále v platnosti zákon č. 218/1949 Sb.)
- 1991 zákon č. 338/1991 Sb. z 18.7., kterým se měnil a doplnil zákon č. 298/1990 Sb. o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací, vrátil církvi v ČSFR 193 dalších klášterních objektů, z toho 113 v ČR a 80 v SR
- 1991 vyhláška min. školství, mládeže a tělovýchovy ČR a ministerstva zdravotnictví č. 452/1991 Sb. o zřizování a činnosti církevních škol a škol náboženských společenství
- 1991 zákon č. 509/1991 Sb. o změně občanského zákoníku
- 1991 podle sčítání lidu se hlásí k římskokatolické církvi 39,2% obyvatel (4 mil. občanů)
- 1992 občanský zákoník č. 47/1992 Sb.
- 1992 zákon ČNR č. 161/1992 Sb. o registraci církví a náboženských společností stanovil census pro registraci nových církví a náboženských společností
- 1992 zákonem ČNR č. 165/1992 Sb. pro Českou republiku a zákonem FS č. 522/1992 Sb. pro ČSFR byl zrušen státní dozor nad církevním majetkem (zák. č. 218/1949 Sb.) zrušením § 10 zákona č. 218/1949 Sb.
- 1992 zákon o rodině č. 234/1992 Sb. obnovil alternativnost formy uzavření manželství
- 1992 zákon o dani z nemovitosti č. 338/1992 zavádí daňovou úlevu pro církve (§ 4 a 9)
- 1992 zákon o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí č. 357/1992 Sb. má

daňovou úlevu pro církve (§ 20)

1992 katastrální zákon č. 344/1992 Sb.

1992 zákon č. 522/1992 Sb. mění § 1 a § 8 zákona č. 218/1949 Sb. (zrušení státního dozoru nad církevním majetkem) ve znění zákona č. 16/1990 Sb.

1992 zákon o daních z příjmu č. 586/1992 Sb. má daňovou úlevu pro církve (§ 19 a 20)

1992 zákon o dani spotřební č. 587/1992 Sb. má daňovou úlevu pro církve (§ 8)

1992 zákon o dani z přídavné hodnoty č. 588/1992 Sb. má daňovou úlevu pro církve (§ 25)

1992 zánik Československé republiky 31.12.

1993 vznik České republiky 1.1.

1993 ústava České republiky č. 1/1993 Sb.

1993 ústavní zákon č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako ústavního pořádku ČR, která zaručuje náboženskou svobodu a dává církvím právo ustanovovat své orgány a zřizovat své instituce nezávisle na státních orgánech

1993 ustavena Česká biskupská konference

1993 zákon o dani silniční č. 16/1993 Sb. má daňovou úlevu pro církve (§ 2)

1993 vládní nařízení č. 86/1993 Sb. o osobních požitcích duchovních

1993 zřízení plzeňského biskupství (31.5)

1993 příkaz ministra kultury ČR č. 8/1993 o zřízení rejstříku právnických osob podle zákona č. 308/1991 Sb. s platností od 1.1.1994

1993 zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

1994 zákon č. 71/1994 Sb. o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty

1994 změna občanského zákoníku zákonem č. 267/1994 Sb.

1995 vládní nařízení č. 273/1995 Sb. o úpravě osobních požitků duchovních

1995 příkaz ministra kultury č. 23/1995 o změně příkazu č. 8/1993 a o potvrzování právní kontinuity církevních právnických osob

1995 rezoluce Evropského parlamentu z 14.12.1995 vyzvala všechny státy střední a východní Evropy, aby veškerý majetek, který byl ukraden komunisty, nacisty nebo jejich komplici, byl vrácen jejich právoplatným vlastníkům

1996 příkaz ministra kultury č. 13/1996 z 28.6. vyřazuje k 30.9.1996 z rejstříku právnických

osob ty, které nejsou součástí církve (jednalo se o tzv. účelová zařízení církve podle § 6 zákona č. 308/1991 Sb., což byly hlavně všechny charity) - církev je proto vzápětí uznala za organizační jednotky církve, aby se mohly být i nadále vedeny v rejstříku

1996 vládní usnesení č. 498/1996 ze dne 25.9.1996 o postupu při převodu vymezeného nemovitého státního majetku církvím (římskokatolická církev podle tohoto usnesení požádala o vydání 1887 nemovitostí, když původní úmysl církve požádat o vrácení 2665 nemovitostí byl odmítnut jako nereálný)

1996 zřízení ostravsko-opavského biskupství 30.5.

1996 zřízen v Praze Apoštolský exarchát řeckokatolické církve

1997 vládní usnesení č. 6 z 8.1.1997 o dalších náležitostech potřebných k provádění vládního usnesení č. 498/1996

1997 vládní usnesení č. 211 z 9.4.1997 o neschválení předložených požadavků na vrácení 1887 objektů římskokatolické církvi a vyslovení souhlasu s tím, aby u 710 církevních nemovitostí došlo k individuálnímu posuzování požadavků na jejich vrácení, z nich pak vláda vybrala 232 nemovitostí, jejichž vydáním se konkrétně zabývala (celkem 19 usneseními vlády v letech 1997 - 1998 bylo pak vládou schváleno vydání 150 nemovitostí, z toho 32 budov a 118 pozemků, skutečně vráceno bylo exekutivní cestou 128 nemovitostí

1998 ústavní zákon č 162/1998 Sb., kterým se mění Listina základních práv a svobod

1998 vládní nařízení č. 322/1998 Sb. o úpravě osobních požitků duchovních

1998 dohoda o duchovní službě v resortu ministerstva obrany, uzavřená mezi ministerstvem obrany ČR a Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví dne 3.6.1998

1998 dohoda o duchovní službě ve věznicích uzavřená mezi Vězeňskou službou ČR a Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví dne 28.6.1999

1999 usnesení vlády ČR č. 24 ze dne 6.1. o neoprávněnosti dřívějšího potvrzování právní kontinuity právnických osob odvozujících svou právní subjektivitu od církví a náboženských společností ministerstvem kultury ČR (z doby před nástupem ministra Dostála)

1999 zřízení komise vlády ČR pro otázky vztahu státu a církví příkazem ministra kultury č. 7 ze dne 1.4.1999

1999 ministerstvo kultury ČR požádalo Českou biskupskou konferenci o předání podkladu pro nový výčtový zákon k převodu státního majetku

1999 Katolický týdeník se stává s.r.o., jehož 100% vlastníkem je Česká biskupská konference

1999 zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím (může se týkat církví, pokud převezmou nějaké povinnosti v oblasti veřejné správy)

- 1999 zákon č. 361/1999 Sb. měnící památkový zákon č. 20/1987 Sb. ve znění zákona č. 242/1992 Sb.
- 1999 vládním usnesením č. 692 ze dne 7.7.1999 (Zemanovy vlády) bylo zrušeno vládní usnesení č. 211/1997 (Klausovy vlády) o převodu státního majetku na církev a tím bylo zastaveno exekutivní vydávání státního majetku do vlastnictví církvi
- 1999 mezi ČR a Svatým stolicí dohodnuto zřízení paritní komise (pro řešení vztahu katolické církve a státu)
- 2000 Česká biskupská konference předala dne 30.června 2000 Ministerstvu kultury ČR „Seznam církevních nevrácených nezemědělských nemovitostí“, který obsahoval 28.451 položek jako odpověď na žádost ze dne 29.dubna 1999
- 2000 zahájena jednání paritní komise ČR - Svatý stolec
- 2000 zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů
- 2000 nařízení vlády, kterým se stanoví seznam oborů živností volných (týká se podnikatelských aktivit církve a charit)
- 2000 založen klášter trapistů v Novém Dvoru u Dobré Vody
- 2000 zákon č. 219/2000 Sb. o majetku ČR a jejím zastupování v právních vztazích
- 2000 zákon o matrikách č. 201/2000 Sb.
- 2000 změna občanského zákoníku č. 367/2000 Sb.
- 2001 při sčítání lidu se hlásí k ř.-kat. církvi 26,8% obyvatel
- 2001 na setkání představitelů České biskupské konference s předsedou vlády Zemanem bylo dne 17.dubna 2001 dohodnuto vydání kultovních objektů a řešení problému pozemků pod kláštery (napravení chyb v zákonech č. 298/1990 Sb. a č. 338/1991 Sb.)
- 2001 zákon č. 10/2001 Sb. , kterým se mění zákon č. 157/2000 Sb., o převodu některých věcí, práv a závazků z majetku ČR do majetku krajů
- 2001 Česká biskupská konference předala 4.9. ministerstvu kultury podklad ve formě disket od jednotlivých diecézí a řádů pro návrh výčtového zákona o vrácení kultovních objektů, na kterém však většina mužských řádů odmítla spolupráci v obavě, aby nešlo o zneužití tohoto zákona jako restituční tečky, podklad byl proto neúplný – podle součtu, který provedlo ministerstvo kultury obsahoval 28361 nemovitostí (pozemků + budov)
- 2001 ČBK vydává "Přehled jednání mezi státem a církvemi v letech 1990 - 2000"
- 2001 Ministerstvo kultury odmítlo dopisem z 28.srpna 2001 České biskupské konferenci požadavek předložit parlamentu návrh na nápravu chyb v zákonech č. 298/1990 Sb. a č. 338/1991 Sb.

- 2001 Ministerstvo kultury ČR vypracovalo pro vládu návrh výčtového zákona a předložilo jej vládě 26.zářím 2001 v podobě nazvané „Zpráva o přípravě návrhu zákona o úpravě některých majetkových vztahů některých církví a náboženských společností“, ve kterém navrhlo vládě, aby stát vydal církvi 296 kultovních nemovitostí, a odmítl vydat 1632 nemovitostí označených za nekultovní, 192 označených za problémové a 2942 označených za nevyhovující zadání
- 2001 vláda upouští na návrh Ministerstva kultury ČR ze dne 3.října 2001 od záměru vrátit církvi výčtovým zákonem kultovní objekty jednak pro neúplnost církevních podkladů jednak proto, že se nepodařilo Ministerstvu kultury ČR ověřit si církevní podklady u katastrálních úřadů
- 2001 příkaz ministra kultury č. 32/2001 ze dne 21.12. o změně příkazu ministra č. 8/1993 , kterým se ruší dosavadní evidence a zavádí se omezená evidence podle zákona č. 308/1991 Sb., což v praxi zrušilo evidenci tzv. historických církevních právnických osob u ministerstva kultury s cílem znemožnit nebo znesnadnit vznášení restitučních požadavků církve využitím faktu, že církevní vlastnictví bylo v minulosti zapisováno do pozemkových knih pod různými názvy, i když šlo o stále téhož vlastníka
- 2002 1.ledna vydán nový zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností č. 3/2002 Sb. (schválen poslaneckou sněmovnou, zamítnut senátem, znovu schválen poslaneckou sněmovnou, vetován prezidentem, znovu schválen poslaneckou sněmovnou usnesením č. 4 ze dne 18.12.2001), který nově upravil registraci církví a náboženských společností a zavedl právní pojem církevní právnická osoba; církev nesouhlasila s výkladem zákona, který prosazovalo ministerstvo kultury a podle kterého charity nebyly součástí církve a stát si vyhrazoval právo spolurozhodovat o evidenci a rušení církevních právnických osob
- 2002 nařízení vlády č. 68 z 11.2. o osobních požitcích duchovních
- 2002 příkaz ministra kultury č. 1/2002 z 19.února vydaný přes nesouhlas církve o zrušení Náboženské matice a o jmenování likvidátora
- 2002 2.dubna podána u Vrchního soudu v Praze žaloba na Ministerstvo kultury ČR s návrhem na zrušení příkazu ministra o zrušení a likvidaci Náboženské matice
- 2002 vyhláška Ministerstva kultury ČR č. 232/2002 Sb. ze dne 28.5., kterou se provádí zákon č. 3/2002 Sb.
- 2002 zákon o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových č. 201/2002 Sb.
- 2002 ministr zahraničí ČR a apoštolský nuncius v ČR podepsali smlouvu mezi ČR a Svatým stolcem dne 25.7.
- 2002 nařízení vlády o č. 586/2002Sb., kterým se mění vládní nař. č. 86/1993 Sb. o osobních požitcích duchovních
- 2003 22.1. byla podepsána dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem vnitra ČR, Hasičským záchranným sborem a Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí

2003 skupina senátorů napadla zákon č. 3/2002 Sb. u Ústavního soudu a Ústavní soud vydává náleze č. 4/2003 Sb. ze dne 27.11.2002, kterým ruší některá ustanovení zákona č. 3/2002 Sb. a podává ústavně konformní výklad zákona č. 3/2002 Sb., kterým potvrzuje, že charity jsou součástí církve a že stát má právo církevní právnické osoby jen evidovat

2003 na Velehradě započalo jednání plenárního sněmu

2003 dne 21. 5. zamítla poslanecká sněmovna v prvním čtení hlasy 110 proti 39 návrh na ratifikaci Smlouvy mezi ČR a Svatým stolicem

2003 dopisem ze 7.července navrhuje ministr kultury znovu se zabývat přípravou zákona o majetkovém narovnání

2003 dopisem ze 14.července odpovídá Česká biskupská konference, že je ochotna jednat o majetkovém narovnání jen v plné šíři toho problému a ne pouze o vrácení kultovních objektů

2003 usnesení vlády ČR č. 811 ze dne 6.8.2003 novelizovat zákon č. 3/2002 Sb ve znění nálezu Ústavního soudu č. 4/2003 Sb.

2003 Ministerstvo kultury ČR předkládá vládě dne 2.9.2003 návrh novely zákona č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností

2003 Ústavní soud vyhláší svůj náleze I.ÚS 146/03, že Ministerstvo kultury ČR bylo povinno evidovat nově zřízenou Charitu Lipník nad Bečvou a zakázalo mu pokračovat v porušování práv a svobod církví a náboženských společností

2003 nařízení vlády č. 465/2003 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 86/1993 Sb. o osobních požitcích duchovních

2004 Nejvyšší správní soud zamítl návrh církve, aby bylo zrušeno rozhodnutí ministra kultury o zrušení a likvidaci Náboženské matice

2004 skupina senátorů napadla u Ústavního soudu příkaz ministra kultury č. 32/2001 ze dne 31.12.2001, který se ruší evidence historických církevních právnických osob (zřízených před vydáním současně platného kodexu církevního práva)

2004 Česká republika se stává 15. členským státem Evropské unie

Literatura: František Palacký: Dějiny národu českého

Josef Pekař: Dějiny československé

Blažej Ráček: Československé dějiny

Jaroslav Kadlec: Přehled církevních českých dějin

Zdeněk Kalista: Stručné dějiny československé

August Franzen: Církevní dějiny

Zdeněk Kalista: Stručné dějiny československé

Jan Voženílek : Výsledky čs. pozemkové reformy

Radomír Malý: Církevní dějiny

Mojmír Kalný: Církevní majetek a restituce

Mojmír Kalný: Církevní majetek a Bílá hora

Říšský zákoník

Sbírka zákonů

Vládní usnesení

Archivní materiály ČBK

Právně historická expertiza university Karlovy v Praze právního postavení
církevního majetku v druhé polovině 19. a 20.století na území dnešní ČR

Jaroslava Radouchová: Československý stát a katolická církev po únoru 1948

Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1950 – edice dokumentů

Milan M. Buben: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích

Kolektiv autorů Právnické fakulty UK: Dějiny evropského kontinentálního práva

Katolická církev v České republice (brožura České biskupské konference)

Hubert Jedin: Kleine Konziliengeschichte